

Muži jako oběti domácího násilí

Sborník z konference konané 9. 3. 2011 na Fakultě sociálních
studí v rámci projektu Muži a domácí násilí

MUŽI
a **domácí
násilí**

MUŽI a **domáci násilí**

Brno, duben 2011

Následující články vycházejí z prezentací panelistů a panelistek na konferenci Muži jako oběti domácího násilí. Konference byla realizována v rámci projektu Muži a domácí násilí, který byl podpořen v rámci soutěže rektora Masarykovy univerzity na podporu tvůrčí činnosti studentů a studentek.

O projektu

Projekt se zaměřuje na problematiku domácího násilí, konkrétně na zahájení diskuse zaměřené na dosud přehlíženou skupinu obětí domácího násilí – muže. Prostřednictvím kulatých stolů a konferencí chceme hledat cesty, jak pomoci mužským obětem domácího násilí. Prostřednictvím webových stránek a facebookové skupiny chceme iniciovat diskuse o tématu, poskytovat informace, odkazovat na pomáhající profesionály a profesionálky a zvát na kulaté stoly a konference k tématu. Chceme spolupracovat s odbornou i laickou veřejností, které se téma dotýká, stejně jako nabízet mužům kontakty na pomáhající pracovníky či pracovnice či možnost na našich stránkách anonymně sdílet své zkušenosti.

Realizační tým

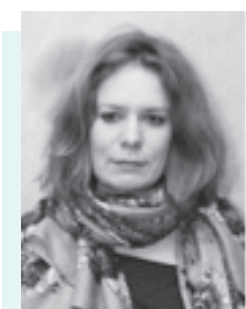

Mgr. Kristýna Pešáková

řešitelka projektu Muži a domácí násilí
pesakova@nasilinamuzich.cz

Absolventka bakalářského studia oboru Sociální pedagogika a poradenství na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity a magisterského navazujícího studia Sociální politiky a sociální práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Nyní na Fakultě sociálních studií pokračuje ve studiu sociální práce v doktorském programu. V magisterské práci se zabývala problematikou mužských obětí domácího násilí (Stereotypy o domácím násilí páchaném na mužích). Takto zaměřená je i její připravovaná disertační práce (Problematika násilí páchaného na mužích z pohledu mužských obětí).

Zaměstnaná je v o.s. NESEHNUTÍ, kde koordinuje program Ženská práva jsou lidská práva, v rámci něž mimo jiné přednáší o násilí páchaném na ženách.

Zuzana Fuksová, DiS.

projekt Muži a domácí násilí
fuksova@nasilinamuzich.cz

Absolventka Vyšší odborné školy sociální, oboru Sociální činnost. Nyní na Filozofické fakultě pokračuje ve studiu německé filologie v bakalářském studijním programu. Pracovala v organizacích IQ Roma servis, o.s. a Armáda spásy jako (terénní) sociální pracovnice s klienty ohroženými sociálním vyloučením.

Nyní je zaměstnaná jako projektová asistentka v o.s. Fléda, které se zabývá mj. organizováním soutěží ve slam poetry a dalších kulturních projektů.

Bc. Daniela Jungová

projekt Muži a domácí násilí
jungova@nasilinamuzich.cz

Absolventka Environmentálních a Genderových studií na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, nyní studentka navazujícího magisterského stupně oboru Environmentální studia. Tématem její bakalářské diplomové práce byla Prostituce jako akt násilí páchaného na ženách ve švédské legislativě.

Ve volném čase se věnuje dobrovolnickým aktivitám v programu Ženská práva jsou lidská práva o.s. NESEHNUTÍ a neformálním setkáváním nad tématem sexuálního násilí, jejichž součástí je příprava a realizace stejnojmenného workshopu.

Odborný garant projektu

- Prof. PhDr. Libor Musil, CSc.

Aktivity projektu

- Kulatý stůl Muži jako oběti domácího násilí — realizován 28. června 2010
- Konference Muži jako oběti domácího násilí — realizována 9. března 2011
- Webová stránka k tématu — www.nasilinamuzich.cz
- Facebooková skupina k tématu — STOP násilí na mužích

KDYŽ SE MUŽI STANOU OBĚTÍ

O SPOLEČENSKÉM POPŘENÍ MUŽSKÉ OTEVŘENOSTI VŮČI ZRANĚNÍ

Hans-Joachim Lenz

Hans-Joachim Lenz

Hans-Joachim Lenz je sociálním vědcem a Gestalt terapeutem, externě vyučuje mužská studia na univerzitě ve Freiburgu v regionu Breisgau, v rámci Centra pro antropologii a genderová studia (Zentrum für Anthropologie und Gender Studies – ZAG) a na dvou církevních vysokých školách ve Freiburgu. Provozuje kancelář zaměřenou na poradenství, vzdělávání a výzkum *Forsche Männer & Frauen* (Studium mužů a žen). Hojně publikuje o tématu socializace mužů, mužských studií, o zdraví mužů, o zkušenostech mužů s násilím a o novém uspořádání genderových vztahů.

Více na geschlechterforschung.net.

1. Úvod

Zde je vyobrazena scéna z filmu *Protějšek*, který vznikl před třemi roky v hlavní roli s Matthiasem Brandem a Victorií Trauttmansdorff. To zvláštní na tomto filmu je, že hlavní postavou je policejní úředník, kterého bije jeho žena.

Součástí příběhu, který je základem tohoto filmu, jsou zásadní části tzv. případové studie 3 (modul 3: rozhovor 16) z pilotní studie „Násilí na mužích“.¹ Touto studií – která představuje mou empirickou referenční bázi – se budu zabývat ještě později.

Dále Vám představím tento příběh:

M. se narodil v roce 1957 a na své dětství vzpomíná v dobrém. Jeho největším koníčkem byla už od šesti let hudba. Z prvního manželství má M. dceru, ke které měl vždycky dobrý vztah. Ještě dnes se za ni cítí být velmi odpovědný („Jsem pyšný na svou dceru.“). Také k matce má dodnes dobrý vztah, nikdy mezi nimi nebyly rozbroje.

Na konci roku 1991 poznal třicetiletou paní E. Z toho se velmi pomalu – s neustálým přerušováním – rozvinul nový vztah. Tato žena byla vdaná a chtěla ze svého manželství ven. Poté, co se poměrně snadno vyvinul i vztah k šestiletému synovi nové partnerky, nastěhovali se na konci devadesátých let k sobě. První iritace se objevily, protože nová partnerka měla problémy jakožto matka. Mezi ní a jejím synem docházelo ke konfliktům. Často na svého syna křičela a bila ho. K tomu na M. žárčila kvůli jeho dobrému vztahu k vlastnímu synovi. M. nebral zpočátku nápadnosti v chování své budoucí manželky vážně. Později se pokusil v několika rozhovorech se svou partnerkou o změnu jejího chování. Ani negativní činy, které připisovala ona jemu, neodradily M. od jeho úmyslu oženit se. Také např. tvrdila, že volá na erotické linky; nebo když se vrátil ze zkoušky se svou kapelou o něco později, než slíbil, obviňovala ho, že byl s jejich zpěvačkou. Partnerka mu

¹ Forschungsverbund „Gewalt gegen Männer“ (2004): *Gewalt gegen Männer - Personale Gewaltwiderfahrnisse von Männern in Deutschland. Abschlussbericht der Pilotstudie - Langfassung*. Berlin, S. 202 ff.

v rozhovorech stále slibovala, že už takových obviňování do budoucna nechá. I přes pochyby, které M. měl, kvůli stále silnější a dle jeho názoru bezdůvodné žárlivosti ze strany E. a její potřebě po silném potvrzení, se oba na podzim 2001 vzali. („Protože jsem ji miloval ... vždycky jsem se vlastně cítil dobře, dařilo se mi dobře jako nikdy předtím.“).

O dva týdny později musel M. vyhledat ošetření na pohotovosti. Důvod byl, že přišel domů ze zkoušky později kvůli opravám na silnici. Jeho žena ho podezřívala, že „měl něco“ s tou druhou. M. byl rozčilený. Ve tři hodiny ráno, to už ležel v posteli a tvrdě spal, s ním chtěla mít žena sex. Protože byl příliš unavený, odmítl. Jeho žena neakceptovala jeho zdráhání a chtěla si sex vynutit. Nutila ho, aby jí ukázal, že předtím nespál s jinou ženou. M. chtěl z této situace utéct a pokusil se vylézt z postele. Ona ho násilím zezadu pevně držela, strčila ho na zem a bila ho. Udeřila ho ale tak nešťastně do ucha, že okamžitě neslyšel nic na obě uši a místo toho se objevilo nekonečné šumění. Diagnóza: tinnitus (pískání v uších). Lékařská pohotovost ho poslala na týden do nemocnice. Ošetřujícímu lékaři M. nesdělil skutečný důvod svého zdravotního omezení. Pociťoval stud a nechtěl to všechno vynášet ven. Během jeho pobytu v nemocnici prováděla jeho žena pravidelné kontrolní telefonáty. Neprávem ho obviňovala, že nechce svůj pokoj opustit a že se baví se zdravotními sestrami.

Po návratu z nemocnice se M. už nemohl vyhnout chorobné žárlivosti své ženy. Promluvil si o své situaci se svým praktickým lékařem, který doporučil psychoterapii. M. byl ochoten podstoupit i společnou terapii. Domluvil si sezení u psychologa. Protože první sezení chtěl terapeut provést pouze s jeho ženou, zavezl M. na první hodinu svou ženu, čekal na ni v čekárně a následně ji i odvezl domů. Podruhé ukončila pokus s odůvodněním: „Já nejsem přece nemocná!“

V následujících týdnech nabrali verbální i násilné útoky na intenzitě. Po opakovaných prudkých výčitkách týkající se domnělé nevěry začala jeho žena s telefonním terorem a pozorováním i v jeho zaměstnání. Každý i zcela pracovní kontakt s kolegyní posílil její obviňování, že s ní má poměr. A to i ačkoli každou z těchto žen znala. M. se domnívá, že jeho žena chce mít pravdu („Pořád musela být dominantní a mít poslední slovo.“). Stále častěji utíkal z bytu, přičemž si sedl spěšně do auta a jel pryč. Chtěl „od tohoto cirkusu utéct“ a přenocoval stále častěji na veřejných parkovištích nebo jel ke své matce nebo k dceři. Při práci byl stále více rozptýlený a myšlenkami jinde, což přitahovalo trapné situace s nadřízenými i s kolegy.

Třičtvrtě roku po svatbě dochází k obnovené žárlivé scéně. M. chtěl unáhleně opustit byt („Už jsem toho měl po krk!“). Jeho žena ho pevně držela a napřahovala k němu ruku, přičemž ji M. předstihl a z levé i pravé strany jí „jednu natáhl“. Dcera M. byla v té samé místnosti, ale stála stranou.

Poté M. byt opustil, běžel k autu a odjel pryč. Jeho žena ho pronásledovala. Noční pronásledování se dostalo až k dálnici. Podařilo se mu ji ale setřást. Protože měl strach, že by ho objevila u jeho matky nebo dcery, přenocoval na velkém parkovišti. Jeho žena se nyní pokusila označit ho za pachatele a násilného manžela a šla dalšího dne do azylového domu pro ženy, což už delší dobu předem oznamovala (V přítomnosti dcery M. se vyjádřila: „Vyřídím Tě, udám Tě, půjdu do azylového domu pro ženy“). Udala ho a tvrdila, že ji dusil a bil.

Sebevědomí pana M. bylo stále menší. Přerušil své kontakty a měl strach („Nejradši bych někam zalezl, ten pocit studu, protože si to nikdo neumí představit. ... Ten strach před ostudou. ... Být kvůli tomu lidem zvenčí k smíchu.“) M. se rozhodl, že se odstěhuje z domu. Potom, co se odstěhoval, ho manželka stále víc zastrašovala („Tobě stejně nikdo neuvěří; Můžeš vyprávět, co chceš.“)

M. se dozvěděl, že E. vypráví po okolí lži. Že byl např. M. údajně po tom, co ji dusil, v železnicích odveden policií. E. vyprávěla i ostatním lidem o detailech z jejich sexuálního života. K tomu ho pak ještě dál utlačovala dalšími žárlivými výčitkami a vymyšlenými „důkazy“ (např. „Mám fokty, kde s nějakou cizí blondýnou piješ flirtovně kafe na naší terase.“). Pronásledovala ho tak, že mobilním telefonem nebo pevnou linkou vyzvíдалa, kde se právě nachází, nebo ho nechala sledovat nebo se v rozdílných časech objevovala před bytem jeho matky a později i u jeho nového bytu. Měl za to, že tím měla být demonstrována její neustálá přítomnost. („Vím, kde jsi a co právě děláš!“). Navzdory několika výslovným – i právním – výzvám, aby toho zanechala, ve svých akcích pokračovala

K tomu E. udala, že se cítila být ohrožena služební zbraní pana M. Následně byla tato služební zbraň na pracovišti ihned zajištěna po dobu čtyř měsíců s následkem omezené pracovní schopnosti.

A bylo zahájeno zjišťovací řízení kvůli 36-násobnému (!) poranění na těle v časovém období před a během manželství. Později byl M. svým nadřízeným poslán k psychologovi a byla mu uložena psychoterapeutické péče. Jakožto úředník ve veřejné službě se stal předmětem všech kolujících řečí ve městě. Jeho pověst byla tvrdě poškozena.

Trestní řízení bylo zahájeno teprve po roce. Služební posudek byl poskytnut s téměř půlročním zpožděním. Dopadl přiměřeně negativně, takže zhruba po dobu 6 let nemá M. žádnou reálnou šanci být povýšen. Momentálně už je se svou druhou ženou rozvedený.

Ještě taková mozaika odpovědí od M., kterou se rozhovor uzavře:

„Proč jste se toho všeho tak dlouho účastnil?“

„Ve svém životě jsem měl hodně problémů, které jsem také uměl vyřešit ... ona na mě hrála komedii, která mi byla potvrzovaná jejím vlastním příbuzenstvem. Nejsem ten člověk, který kvůli problémům strká hlavu do písku. Vzchopím se s trpělivostí a rozumem. Vyzkoušel jsem všechno, nejde mi o to materiální ... vrhlo se to na mě.“

„Mělo nějaký význam, že jste muž?“

„To nejde, oni by mi nevěřili ... jeden policista pokrčil rameny, no, co mám teď dělat? ... co tam mám napsat, zeptal se mě hlavní komisař ... Musel jsem popřít, co popisovala ve svém udání. Od začátku jsem měl pocit, že jsem označen jako pachatel ... viděl jsem sám sebe jako smolaře ... Moje zkušenost: žena běží na policii a tam je vše zprostředkováno pouze jedním směrem ... Výslech svědků: sledovatel najatý mou ženou, mysleli si, že trpím stihomamem. Mužům, kteří mají zkušenost s násilím, se nedostává té samé pozornosti ... „muži si za to můžou sami“, řídí se podle převládajícího názoru ... „muž se může bránit, protože je fyzicky silnější než žena“ ... jako muži by se mi vysmívali, protože muži se toto stát nemůže ... muži mají strach o tom mluvit.“ (46 let, modul 3, číslo 16)

Vidíte – abychom navázali na výchozí otázku mého příspěvku – muži mohou být také oběťmi. Muži nejsou jen – jak bývá všude předpokládáno – zranění schopni, ale i zranění otevření.

Už jen tento atribut jim ale kulturně nepřísluší a často si za to nemůžou sami ručit. Postižený se nachází ve zdánlivě bezvýchodném konfliktu. Můj následující výklad sestává ze tří částí: za prvé budou představeny fenomény násilí na mužích se specifickým zaměřením na domácí násilné zásahy. Ve druhé části půjde o odpovědi na otázky, proč a jak násilí na mužích v rámci společnosti mizí. A na konec přejdu k několika doporučením pro budoucí zacházení s touto problematikou.

2. Ke stavu informací o násilí na mužích: Výchozí situace

Od roku 1953 existuje ve Spolkové republice Německo kriminální statistika jako statistika pachatelů. Podezřelí ze všech druhů trestu jsou z velké části muži. Od roku 1972 jsou vykazovány i oběti trestných činů. I zde tvoří muži většinu obětí násilí, s výjimkou násilí v kontextu se sexuálním napadnutím. Při pozorování tohoto vývoje je nápadné, že muži jsou celkově častějšími oběťmi násilí než ženy, a to se stoupající tendencí. Přičemž většina násilných činů na mužích je zapříčiněná jinými muži.

Důležitá poznámka, která je z kriminální statistiky jen nepřímo vyrozuměna: Většina všech mužů (90 – 95 %) se jako násilníci neobjevují. Tato skutečnost stojí v kontrastu s veřejným obrazem, že všichni muži jsou potenciálními násilníky.

Jako shrnutí se dá se zřetelen na násilí na mužích tvrdit:

- Ještě stále chybí empirické údaje, ačkoli v jednotlivých oblastech násilí již existují navazující studie (např. ve výzkumodrayu školního násilí, ale také ve výzkumu k sexualizovanému násilí na chlapcích), které ale každopádně nereflktují ani celkový kontext násilí na chlapcích a mužích, ani základní společenské zacházení s mužskou zranitelností;
- Z chybějících výzkumů vyvstává, že se nedostává adekvátního utváření teorie;
- Tato tematika je politicky popírána a existují silné společenské síly – jak na straně mužů, tak na straně žen, aby se na tom nic nezměnilo.

Toto zanedbávání násilí na mužích stojí v protikladu násilí na ženách, které je okamžitě chápáno jako vážné sociálně-politické téma:

- existují početné studie a výsledky výzkumů,
- jsou zaznamenány různé politické intervence a
- pro ženské oběti existují mnohé projekty k psychosociální podpoře a pomoci.

Aktuální stav poznatků a jednání s ohledem na násilí na mužích je srovnatelný se stavem chybějící společenské sensibilizace a politického uznání pro násilné činy na ženách a dívkách v 80. letech minulého století. Toto se tedy „belhá“ zhruba se zpožděním 25 let.

3. Ke stavu informací o násilí na mužích: Pilotní studie „Násilí na mužích“

3.1 Obecně

V letech 2002-2004 byla jedním společenstvím sestávajícím ze tří spolupracujících partnerů provedena studie z pověření Spolkového ministerstva pro rodiny, ženy, seniory a mládež.

Cíle této pilotní studie jsou:

- Získat hlubší poznatky o zkušenostech s násilím na mužích v domácím i mimodomáccím prostředí prostřednictvím dotazování mužů žijících v Německu;
- Také mělo být prozkoumáno, jak se dá násilí na mužích zkoumat.

Závěrečná zpráva včetně výzkumných nástrojů a nejdůležitějších výsledků obsahuje přes 1 000 stran. Je také k dispozici na internetu². Vedle toho existuje i knižní verze, která vyšla v roce 2007³.

Design výzkumu obsahoval 5 modulů:

- Nejprve následovalo popsání a ohodnocení současného stavu výzkumu a poznatků stejně jako rozdílných metod výzkumu k zaevidování násilí na mužích.
- V rámci spolkových zemí se konalo 23 kvalitativních interví s experty a expertkami z poradenských a pomocných služeb.
- Pak bylo dotazováno 32 mužů v rámci příručkových několikahodinových biografických interví.
- V kvantitativní části studie byl vyzkoušen jako pilotní projekt způsob průzkumu pro prevalenční studii k násilí na mužích. Výsledky spočívají na standardních ústních intervích s 226 reprezentativně vybranými muži a použitím dodatečné písemné ankety, kterou vyplnilo 190 dotazovaných. Anketa se hrubě orientovala na metody paralelně probíhající reprezentativní studie o ženách, ve které mohlo být provedeno 10 000 interví.
- Po vyhodnocení výsledků byla navrhována potřeba výzkumu a byly vysloveny doporučení.

Pojem „otevřenost ke zranění“

Moc je jednou ze základních kategorií sociologické analýzy. V roce 1986 zveřejnil sociolog Popitz svou studii „Fenomény moci“. Šlo mu o to udělat „nepřehlednosti fenoménů moci“ přehlednější pomocí „prozkoumání základních forem moci prosadit se a stabilizovat moc² (s. 5). Jeden z předpokladů moci vidí – jak to sám nazývá – „v otevřenosti ke zranění“ člověka: „V přímém aktu zranění se ukazuje méně zahalený než v jiných formách moci, jak mohutná může být přesila jednoho člověka nad druhým. Zároveň připomíná přímý akt zranění permanentní zranitelnost člověka skrze jednání druhých, jeho otevřenost je zranění, křehkost a vystavení svého těla, své osoby.“ (tamtéž, s. 63)

Přehled oblastí násilí

V následujícím vidíte něco jako mapu k orientaci v neprobádané oblasti. Dimenze životní fáze (jako dítě, mladistvý a dospělý) je kombinovaná se životními kontexty mužů (v soukromé i veřejné oblasti) a určitými skupinami obětí (postižení, přistěhovalci atd.).

Pramen: Autorem vytvořený přehled na základě tabulky 2 z Kooperace výzkumu 2004, s. 48.

Rozpoznatelnost násilí

Vzniká problém, že je rozpoznatelná jen část násilí na mužích. Muži sami o tom většinou nemluví. Nevidí se jako oběti a často to popírají.

Čím víc útoků je zařaditelných do oblasti násilí, tím spíše jsou identifikovány jako normální. Čím více se jedná o útoky v sexuální oblasti, tím více se stydí s tím zacházet. Problém, který se za tím schovává, je neviditelnost mnoha fenoménů násilí. Viditelná je tedy jenom ta oblast, která přesahuje normální míru a není obalena studem.

Tomuto základnímu zakrývacímu mechanismu nebrání, že chlapci a muži o svých utrpených zkušenostech s násilím informují teprve tehdy, až jsou na to explicitně a vnímavě tázáni a někdo je ochoten je vyslechnout a dozvědět se o tom utrpeném. Musí pocítit, že jsou od protějšku bráni vážně. Existuje-li toto, je až zarážející, v jaké míře jsou ochotni zodpovědět požadované informace (např. ve studii).

² <<http://www.bmfsfj.de/RedaktionBMFSFJ/Abteilung4/Pdf-Anlagen/studie-gewalt-maenner-langfassung.pdf>> [06-01-2010]

³ Jungnitz, Ludger, Lenz, Hans-Joachim, Puchert, Ralf, Puhe, Henry & Walter, Willi (Hg.) (2007). Gewalt gegen Männer. Personale Gewaltwiderfahrnisse von Männern in Deutschland. Opladen: Budrich.

Vybrané výsledky

Objevují se tu všechny druhy násilí (fyzické, psychické a sexuální) u všech věkových skupin i životních kontextů. Věková skupina s nejvyšším rizikem viktimizace všech druhů násilí je životní fáze mezi 14 a 25 lety. Nejvyšší riziko stát se sexuální obětí existuje u chlapců a mladých mužů ve věku mezi 12 a 19 lety: na pozadí pubertálně podmíněného hledání své sexuální identity zůstávají tyto útoky částečně schovány. Ze strany obětí ani od sociálního okolí nejsou brány vážně.

3.2 Domácí násilí v partnerstvích

Znáte všechny karikatury okolo námětu „váleček a pánvička“. Ve hře jsou dva aktéři: bezmocná, rozčilená žena, která sedí doma, nevyjde ven a je definována a závislá na svém muži. A – ještě neviditelný – muž, který si bere svou svobodu, jak se mu zachce a od své ženy se nenechá ovlivňovat a v potaz bere jen sám sebe. Muž, který se každou chvíli může objevit, může být převálcován ženiným hněvem. Člověk tuší, co se stane. Zůstává zde zbitý a potrestaný muž. Kombinace pozdního příchodu, opilosti a fleků od rtěnky je potrestána prostřednictvím manželky - příšery, což zanechává u pozorovatele úsměv.

Karikatury jsou ale stále také kulturně-historickým důkazem pro tabuizované. Zakladatel psychoanalýzy Sigmund Freud ve svém pojednání „Vtip a jeho vztah k nevědomí“ (1905) napsal: Vtip má často úlohu přeměňovat nebezpečné v jinou odcizenou formu. Tak by mohlo být napětí vnímané jako nesnesitelné transformováno a zpřístupněno nahlédnutí. Karikatury, které navazují na politická tabu, jsou velmi dobře známa. Také k genderovým tématům patří tabu a právě karikatury. V tomto případě k tématu Pohlaví a násilí. Karikatury s válečkem a pánvičkami uchopují dvě kulturní tabu a zviditelňují je: muž jako oběť a žena jako pachatelka. Pouze jako vtip je pohled na obojí kulturně dovolen. Jde tedy přitom o slepá místa v genderovém diskurzu: dvě strany jedné mince. Jedna strana: Z hlediska kulturního pochopení nesmí být žena zlá, obecně se o ní hovoří jako o mírumilovné a starostlivé. V karikatuře obdrží žena vzhledem k mužskému chybnému společenskému chování legitimitu, že smí být pachatelkou. Druhá strana pak zní: Muž musí, protože si za to může sám, počítat se vším. Protože s mužností se společensky asociuje síla, spadá pak tato odchylka zpátky k muži. Jako následek musí vzít v úvahu, že jím ostatní pohrdají nebo ho alespoň neberou vážně. Obě strany – pohrdání slabým mužem a pohrdání zlou ženou – se vzájemně podmiňují.

V pilotní studii byly jasné odkazy, že dospělí muži mohou být postiženi v úzkých sociálních vztazích jak partnerem nebo partnerkou, tak rodiči, rodiči partnera, nevlastními otci, sourozenci, švagry, švagrovými, svými vlastními i nevlastními dětmi.

O domácím násilí na mužích v heterosexuálních vztazích bylo v rámci pilotní studie diskutováno maximálně kontroverzně. Šlo o otázku pohlavní symetrie nebo asymetrie vzhledem k výskytu domácího násilí? Během zpracování studie začala veřejná diskuze, jestli jsou ženy stejně násilnické jako muži. Na základě tehdejšího stavu německého výzkumu k tomuto tématu není seriózní porovnání mezi domácím násilím na mužích a ženách možný. Tento odhad byl konstatován v závěrečné zprávě před pěti lety. Doposud se na tom kvůli nedostatku dalších studií nic nezměnilo.

V kvalitativních a kvantitativních rozhovorech této pilotní studie byly jmenovány rozdílné formy a stupně závažnosti násilí, od lehkých fyzických napadení (např. pohlavek) až po systematické týrání. Dobrá čtvrtina všech mužů (26,8 %) vypověděla o fyzickém napadení aktuální nebo poslední partnerkou. K tomu se počítají i častější lehká fyzická napadení (např. vzteklé strkání, lehké pohlavky, kopnutí, kousání a škrábání) a vzácněji těžší násilné jednání (např. bití, škracení, násilí se zbraněmi). Těsná čtvrtina postižených týráním ze strany partnerky (zhruba 4 % všech dotazovaných) utrpěla však fyzická zranění způsobená útokem partnerky. Stejný počet už měl někdy strach, že přitom bude vážně nebo životnebezpečně zraněn.

V horizontu celého života zažilo 9 % mužů, kteří byli postiženi násilím ze strany partnerky, častěji než třikrát fyzické napadení nebo sexuální násilí v partnerství.

Ještě častěji se však mluví o psychických zásazích v rámci partnerství. Nápadná je jmenovaná část v oblasti sociální kontroly. Každý pátý muž udává, že je jeho partnerka žárlivá a znemožňuje mu kontakty s dalšími lidmi. K sociální kontrole patří např. také, že partnerka kontroluje poštu, telefonáty a emaily nebo partnera omezuje, když se setkává s přáteli, známými nebo příbuznými. O jiných formách psychických nebo verbálních zásahů ve společném soužití vypovídají muži v menší míře. Osm dotazovaných (4,2 %) odkazuje na zastrasování, urážky a ponížení. Nápadné je: Když partnerka vykonává sociální kontrolu, zvyšuje se i pravděpodobnost fyzických útoků.

V souvislosti s domácím násilím na mužích je důležité, že téměř neexistuje žádná specifická nabídka pomoci. Očekávané negativní reakce pomocného systému na muže, kteří jsou oběťmi, vedou k tomu, že postižení zůstanou odkázáni sami na sebe a stydí se o pomoc požádat.

V kvantitativním výzkumu udalo 43 % dotázaných, že byli alespoň jednou vystaveni fyzickému konfliktu nebo sexuálnímu násilí ze strany partnerky. 11 dotázaných označilo tento zážitek za násilí a 5 z nich zastávalo názor, že by za to partnerka měla být potrestána. Přesto ale žádný z dotázaných nezapojil policii, ani si jinak nevyhledal pomoc.

Okolo poloviny dotázaných udává, že se v takových situacích vůči této partnerce nikdy fyzicky nebránila, např. tak, že by jí opětovali úder.

Moje domněnka je, že v souvislosti se stoupající společenskou vnímavostí k tomuto druhu násilí a jeho veřejnou tematizací, budou veřejně prezentované počty mužů jako obětí a žen jako pachatelek stoupat (např. v kriminálních statistikách). Podobně jako je známá tato křivka veřejných cifer k násilí na ženách v posledních 30 ti letech.

Možná se změní celkový počet násilného jednání žen vůči mužům, a to tak, že bude za pár let stejně vysoký jako počet násilí páchaného na ženách. Stupeň závažnosti a následky zranění se však zdají – posuzováno z úhlu momentálních poznatků – být u domácího násilí na mužích menší.

Obzvláště těžkou situací jsou konflikty v souvislosti s rozvodem a rozchodem: Na základě kvalitativních výzkumů je známé, že pro některé muže je rozchod s násilnickou partnerkou velmi těžký. Tito muži se často necítí být emocionálně ve stavu provést rozchod důsledně. Přitěžující okolnost může být, když násilnická partnerka používá vůdčí/hegemonní genderové stereotypy, aby svého partnera vydírala a aby zamezila rozchodu, který partner požaduje. Toto je téma práv představeného v příběhu o týraném policejním hlavním komisaři. Nejvíc jsou touto situací ohroženi muži, když jsou ve hře společné děti a oni by s nimi pak měli ztratit kontakt. Otcové si na sebe mohou naložit specifické problémy, když žijí v násilném vztahu. Není zde „jen“ stud, že se jim něco takového děje, ale též zkušenost, že jim nikdo neuvěří – ani v rámci systému pomoci nebo např. na úřadu sociálně-právní ochrany dětí – nebo že je nikdo nebude brát vážně.

Konflikty s rozchody a rozvody ovlivňuje hlavně v Německu existující tzv. „mateřský bonus“. Něco takového se objevuje např. ve Francii výrazně méně. Německým matkám se často připisuje, že se o společné dítě umí starat lépe než otcové. Tento biologizující vzor má své kořeny ve fašistické minulosti, jak dokazuje Tigrid Chamberlain ve své knize o „Německé matce a jejím prvním dítěti“⁴.

3.3 Domácí násilí páchané na dětech

Diskurs týkající se domácího násilí bývá často redukován na násilí mezi oběma dospělými. Na násilí rodičů na dětech by se však nemělo zapomínat.

Významná část fyzického, psychického a sexuálního násilí se děje v domácím prostředí. Rodina je místo, kde chlapci utrpí nejčastěji formu fyzického násilí. Tak postihuje fyzický výprask – který je v Německu od roku 2000 zakázán zákonem – chlapce častěji a silněji než dívky.

Jen malá menšina dotazovaných mužů – totiž každý sedmý – vypověděla, že nemá žádnou zkušenost s násilím ve fázi dětství nebo mládí. Šest ze sedmi mužů ale vypovědělo o fyzickém, psychickém a sexuálním násilí ve svých rodinách. Tento poznatek spočívá v tom, že nejstarším z dotázaných bylo přes 80 let a v predešlých generacích bylo násilí, resp. výprask členů rodiny používáno častěji a výrazněji než v současnosti.

V pilotní studii bylo zjištěno, že v rámci rodiny jsou pachateli ženy, zejména matky, ale také tetičky, babičky ve stejné míře jako muži. Často dochází k dělbě práce: matka oznamuje, otec výprask vykonává.

Sexuální násilí na chlapcích se v rámci studie objevilo ve všech stupních závažnosti i variantách. Jak v expertních, tak v kvalitativních rozhovorech byly jmenovány i nejtěžší případy – až k dlouholeté týrání a znásilňování v rámci rodiny (např. společně otcem i matkou). Další varianta je fyzické, psychické a sexuální násilí ze strany sourozenců (bratr, sestra).

⁴ Chamberlain, Sigrud (2003): Adolf Hitler, die deutsche Mutter und ihr erstes Kind : über zwei NS-Erziehungsbücher. Gießen: Psychosozial-Verlag.

4. K reflexím teorií o pohlavích a násilí

Násilí v partnerství je výraz vztahové dynamiky mezi oběma partnery. Pár ale nežije na osamělém ostrově - je začleněn do kontextu kultury a společnosti.

Následuje několik tezí, které by měly dát odpovědi na otázky, proč muži kulturně a společensky ve své otevřenosti ke zranění nejsou bráni vážně. Tyto teze se zakládají na mé skoro dvacetileté práci v oblasti násilí na mužích.

Teze 1

„Násilí ve vztahu k pohlaví“ je zakotveno ve velmi politizovaném poli. S mužskou otevřeností vůči zranění se dá dělat politika – a je také praktikována.

Politická pole jsou pole moci. Centrální otázka v zacházení s mocí je: Kdo s jakými takticky-strategickými prostředky z jakého zájmu obsazuje politické pole a umožňuje nebo zabraňuje diskursům.

Díky mužské zranitelnosti se dá politika dělat a tak se i dělá. Nutná otázka v této souvislosti zní: Díky čemu a kdy je nějaký sociální problém jako takový vůbec definován, díky čemu najde politické uznání a kdy následují nějaká politická jednání?

Objednatelka této pilotní studie (das BMFSFJ) svého času přislíbila při vypisování projektu reprezentativní studii k tématu „Násilí na mužích“ také v domácím prostředí. Doporučení vydané na konci pilotní studie se o tom každopádně zmiňují. Od dokončení této studie před pěti lety se však nic nestalo.

Ministerstvo však samo nebere v této době podobná doporučení vážně (příklady jsou otázky k násilí žurnalistů v armádě SRN). V rozporu s lepší informovaností přehlíží ministerstvo zásahy proti chlapcům a mužům, kritizuje chybějící reprezentativnost ministerstvem samotným zadaného návrhu studie a vyslovuje se pro tuto tematiku nekompetentně.

Podle mého odhadu patří zranitelnost mužů a její společenské a politické popření nutně do diskursu zrovnoprávnění. Násilí na mužích totiž představuje rozhodující faktor, který drží společensko-hierarchické struktury a tím dohromady i celý vývoj společnosti a rovné příležitosti mezi pohlavími narušuje.

Důležité přitom je, že muži se dosud sami sotva zmocňují aktivity na tomto politickém poli, aby překonali tuto politickou tuhost. Zde ale musíme varovat před zneužitím kategorie „mužská oběť“, jako se o to pokoušejí proudy zastánců mužských práv už roky (paralelně a po schválení zákona o ochraně před domácím násilím). „Mužské oběti“ jsou využívány v domácích násilných konfliktech a konfliktech spojených s rozvody proti násilnické činnosti žen. Přitom zůstává úplně zanedbávané, že většina násilí (zejména sexuální zásahy) na jiných mužích vyvstává ze strany příslušníků stejného pohlaví. Oběti násilí mají nezávisle na pohlaví stejné právo na podporu a ochranu a je jedno, kdo je pachatel nebo pachatelka.

Teze 2

Mýtus silného muže působí dodnes

Dlouhou dobu byly dívky a ženy viděny v rámci ženského výzkumu pohlaví ve svých protikladech a ambivalencích. Chlapci a muži byli oproti tomu konturováni jako objekty síly a dominance. Skupina mužů nebyla ani sociálně diferencovaná, ani nedocházelo k žádné vnitřní diferencii mužské osobnosti. Muži byli posuzováni jako homogenní skupina. Teprve s příchodem konceptu vůdčí mužnosti australského sociologa Roberta Conella (1999) dochází v diskursu ohledně mužnosti pomalu k rozlišování mužností. Nyní se rozoznává už několik jejích druhů.

Přesto se v současném společenském diskursu společnosti a z něho odvozených diskursů genderových výzkumů, rovnoprávnosti nebo i genderového mainstreamingu jako implicitního měřítka stále převládajícího vychází z hegemonní mužnosti. Toto je symbolizováno v na výkon orientovaném a úspěšném mocném muži, který je označován díky následujícím atributům jako „normální muž“: je heterosexuální, má děti a je ženatý, je zdravý, středního věku, vydělává a je silný a výkonný, úspěšný (měsíčně vydělává 10 000 €), má bílou kůži a disponuje německým pasem. Jako výtvar „ideální mužnosti“ není viděn ve svých rozporech nebo potřebách a zranitelnosti, nýbrž představuje do jisté míry silnou, bezproblémovou, funkční mužnost. Má hladce vyplnit očekávání ve smyslu výkonných norem v soukromé i veřejné oblasti. Pokud muž těmto očekáváním nevyhoví, je potrestaný.

Teze 3

V dosavadním diskurzu domácího násilí se operuje s biologickým obviňováním, že ženské a mužské oběti násilí mají rozdílnou potřebu ochrany.

Převládající genderové konstrukce posuzují zranitelnost a s tím spojenou slabost a bezmocnost žen a mužů a z toho vznikající potřeby rozdílné pro pohlaví. Zatímco ochrana žen je momentálně už uznávaná, důstojnost ochrany mužů je neuznaná a ignorovaná. Potřeba ochrany mužů platí stále za zanedbáníhodnou.

Tyto konstrukce mají za základ biologické předsudky – nebo by se dalo říct – sexismus. Předsudky zobrazují muže a mužnost nedostatečně a jsou překážející pro terapii, politiku a společnost. Ztěžují myšlení se zřetelem na proměnu mužnosti, odstranění násilí a zamezují převzetí odpovědnosti.

Nesprávné premisy vedou k nesprávným nebo alespoň nedostatečným výsledkům!

Teze 4

Mužské oběti

- Jsou zapojené do boje proti mužským pachatelům násilí na ženách
- Slouží k udržení hegemonní mužnosti v politice, vědě a kultuře

Už od poloviny 90. let 20. století byla mužská otevřenost ke zranění strategicky instrumentálně nasazená do boje proti mužským násilníkům, jak ukazuje několik akcí a kampaní „Muži proti mužskému násilí na ženách“ nebo „Kampaň Bílé stuhy“. Nemálo mužských terapeutů a sociálních pracovníků se na této práci zasloužilo a vytvořilo si tak pracovní perspektivy. A byli pro to získáni mnozí veřejně známí muži ze sportu, vědy, politiky a kultury, kteří podpořili kampaň na ochranu žen před násilím. Potřeba ochrany mužů oproti tomu nebyla nikdy naléhavou potřebou.

Zajímavá otázka zní: Byli by tito muži dnes – tedy o 10 let později – připraveni podpořit i kampaň pro ochranu mužských obětí?

Teze 5

Viktimizace mužů se nachází na mrtvém bodě diskurzu zrovnoprávnění, násilí a pohlaví. Nenaráží ani na společenský, ani na politický a už vůbec ne na vědecký zájem.

Zatímco násilí na ženách bylo klíčové pro jeho politizaci a toto téma prodělalo dosova „kariéru“, nezískalo násilí vůči mužům dodnes téměř žádný společenský či politický význam. Zveřejnit skandál zapírání násilí páchaného na mužích představuje výzvu do budoucna.

Odborné disciplíny kriminologie a viktimologie zkoumaly v minulosti rozličné kategorie obětí (ženy, cizince, homosexuály, postižené). Heterosexuální muž středního věku byl přitom zajímavý maximálně jako potencialní pachatel - bez pochyb předpoklad hegemonního měřítka. Takto pochopený přístup k zacházení s mužskými oběťmi nejenže není řešení, ale je i částí problému.

Přiměřený výzkum mužských obětí předpokládá předsudky nezaslepený a k pohlavím stejně citlivý přístup.

Teze 6

U postižených mužů je větší pravděpodobnost dostat sa do vězení, než získat přiměřenou pomoc ve zdravotnickém zařízení.

V sociální psychologii je známý fenomén sebenaplňující se předpovědi: očekávání okolí konstruuje skutečnost s výsledkem, že se imaginovaná skutečnost stane realitou. Otázka je, jak dlouho se postižený může vyhýbat očekávání svého sociálního okruhu.

Ve výroční zprávě z r. 2007 curišské „Poradny pro násilím postižené mladíky“ se najde následující příběh: ředitel školy chtěl zajistit pomoc pro 12-letého žáka, protože ten byl vystavovaný sexuálním výpadům jednoho učitele. Ředitel se šel poradit do městské školní poradny. Tam mu doporučili – protože neexistovala žádná pořádná podpora pro mladíky s takovými problémy – aby žáka přihlásil do programu pro prevenci násilných trestných činů.

U postižených děvčat nebo žen by mimochodem nikoho nenapadlo je po znásilnění strčit do programu pro prevenci pachatelek: ženám se dnes poskytuje neomezená ochrana. Byly časy, kdy i postižené ženy byly označovány jako příčina takovýchto násilných útoků.

Teze 7

Rozdílné přepisování významu násilí mužskému a ženskému životu.

Oběma pohlavím se v rozdílných oblastech života připisuje rozdílná rovnocennost. Ženské a mužské pohlaví je, co se týče násilí, vnímané z kulturního hlediska rozdílně a jsou sledované rozdílné strategie v zacházení s násilím. Zatímco vykonávání násilí ze strany žen je kulturně odmítané, u mužů je naopak za určitých okolností akceptované a předpokládané. Celé století jsou mladí muži ve jménu starších mužů a v rámci nimi vykonávaného „vojenského řemesla“ ti, kteří stále systematicky vyvolávají zpuštění a smrt. Bez aktivní podpory, povolení a angažované účasti ženské části společnosti, zejména matek a partnerek, by toto nebylo možné. Války byly a stále jsou inscenace, ve kterých se uskutečňují bezprostřední existencionální konfrontace mezi skupinami mladých mužů ve jménu starších mužů (a žen). Ve válečných časech se tradiční stereotypy vůči pohlavím reaktivují a získávají pohon.

Moderní stát zodpovídá v naší kultuře za násilnickou stránku mužů. Od mužů – v Německu – si vynucuje ve formě všeobecné branné povinnosti jejich připravenost zabíjet. Muži jsou potom v rámci panujících politických poměrů násilničtí. Jsou za to pozitivně odměňováni, pokud jsou připraveni hrdinsky zemřít za svou vlast. Obdrží individualní medaili za statečnost a jako kolektiv památník, pokud se nebáli obětovat svůj život za rodinu a vlast. Pokud se muži chtějí tomuto bláznovství vyhnout, musí za to ve válečných časech zaplatit vysokou cenu. Např. v Německu bylo během 2. světové války uděleno cca 20 000 rozsudků smrti vůči tzv. „válečným zrádcům“ či „rozvracečům vojenské morálky“. Váleční zrádci byli donedávna pravidelně odsuzováni. Až v srpnu 2009 byla platnost rozsudků v 20-ti letech permanentního parlamentního rokování pozastavena.

Teze 8

Vždy, když byla americká armáda v nasazení v zahraničí, stouplо číslo domácích násilných konfliktů. A v Německu?

Zdá se, že existuje souvislost mezi domácími násilnými konflikty a intervencemi nařízenými vojenskými státem. V USA je tato souvislost doložená.

Pokud by taková souvislost měla existovat, mělo by být otázkou času, kdy bude možné podobný fenomén vypořádat i v Německu. Přece jen se začíná psychická zátěž zahraničních nasazení pro vojáky Bundeswehru stávat veřejným tématem. A to i možnost – dosud ale úplně nedostačujících – terapeutických intervencí.

Nasnadě je budoucí zrovnoprávnění žen v oblasti státem legitimované připravenosti zabíjet. Mimochodem: do září 2009 zemřelo v Afghánistánu 35 německých vojáků, samí muži.

Teze 9

Existují příznaky toho, že ženy a muži reagují rozdílně na zážitky bezmoci a ublížení.

Podle studie Silke Gahleitner se počáteční efekty sexuálního traumatu pro obě pohlaví shodují. Avšak ukazují se rozdíly ve zpracování traumatu a dlouhodobých následcích. Muži vykazují speciální chování za účelem vyhnout se bezmoci. Jde o to, pojistit se proti bolesti. Bolest a pokus je jádrem tohoto konání.

Tento vjem je potlačený u postižených i v jejich sociálním okolí a to se snaží ho ignorovat. Převážná část mužské

socializace spočívá přece v tom, že se mají z mladých chlapců stát mladíci „odolní vůči bolesti“ a „otuzilí“, aby mohli zvládat „úlohy chlapce“. Chlapci nesmí cítit, jak se jim ubližuje. Tato desensibilizace se ale ve skutečnosti nerealizuje. Spíše se stává to, že se bolest u postižených nevyjadřuje otevřeně a ukryvá se. Zůstává ukrytá. Jak společnost, tak ani postižení nedovolují ukazovat se jako „slaboši“. Strach z toho, že nebudou bráni vážně, je přitom klíčovým problémem.

Tento strach se skrývá i za nedávnou sebevraždou - fotbalisty Roberta Enka. Jak se se svou psychickou nápadností ukáží (v tomto případě deprese), nebudou už vnímány a uznávány jako plnohodnotný a výkonný. Takže sa pokusím to tak dlouho skrývat, dokud to už déle nepůjde.

Za tímto se skrývajícím motivem je: vlastní potřeby je dovoleno ukazovat jedině společensky uznávaným způsobem. Tento rámec je u mužů podstatně užší než u žen.

Teze 10

Lidská práva a ochrana před jejich zneužíváním jsou nedílná a stejná – pro obě pohlaví!

Viktimizované ženy a muži mají společné nedělitelné právo na to, aby v nouzových situacích (s násilnou příčinou) získali pomoc a podporu a aby byli bráni vážně ve své zranitelnosti bez předsudků!

5 doporučení a výhled do budoucna

Aby se předcházelo násilí vůči mužům, navrhuji autoři pilotní studie opatření ve třech oblastech:

- rozšíření vědomí o fenoménu násilí zaměřenému proti mladíkům a mužům,
- vytvoření veřejného povědomí, zejména v rámci politiky rovných příležitostí žen a mužů a jejich zrovnoprávnění bez dramatisování násilí vůči mužům,
- zřízení příslušného systému pomoci pro viktimizované mladíky a muže, který nebude instrumentalizovaný na práci proti mužské násilné trestné činnosti na ženách. Předpokladem je uznání násilí na mužích jako sociálně a politicky relevantního problému.

Na závěr bych chtěl ještě zdůraznit: vůči mužům zaměřené násilí a jeho zapírání je součástí společenského, tzn. politického a kulturního systému. Mladíci a později dospělí muži mají být desenzibilizováni. Potlačení mužské zranitelnosti umožňuje udržovat mýtus silného muže. Na to, aby „stroj na výrobu drsných chlapců“ fungoval dál, takže beze změny, existují silné setrvačné síly. Ty jsou vytvářené většinou mužů a žen, tj. množstvím zúčastněných. Avšak najdou se i světlé okamžiky, jak ukazuje toto odborné shromáždění. Změna perspektivy je velmi žádoucí.

Před deseti lety jsem formuloval na konferenci nadace Heinricha Bölla k demokracii pohlaví následující:

„Mým snem je, aby se boj proti násilí ve vztahu mezi pohlavími stal počátečním bodem pro novou solidaritu mezi pohlavími.

Na to by mohl program pro demokracii pohlaví poskytnout rámec a prostor, kde by ženy mohly konečně vyslechnout to, co se muži doposud neodvážili povědět.¹⁵

⁵ Hans-Joachim Lenz (2001): *Über Gewalterfahrungen von Männern*. In: Heinrich-Böll-Stiftung (Hrsg.): *Geschlechterdemokratie. Vielfalt der Visionen – Visionen der Vielfalt*. Berlin, S. 112.

DOMÁCÍ NÁSILÍ NA MUŽÍCH Z POHLEDU TEORIE A PRAXE

doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Ludmila Čírtková absolvovala studium jednooborové psychologie na FFUK Praha. V současné době působí jako vedoucí katedry společenských věd a proděkanka pro vědu a výzkum Fakulty bezpečnostního managementu na Policejní akademii ČR v Praze. Odborně se zaměřuje na policejní a forenzní psychologii a na viktimologii. V těchto oblastech také publikuje. Obětím trestných činů se věnuje také v praxi. Je členkou představenstva a dobrovolnou poradkyní Bílého kruhu bezpečí. Jako členka expertní skupiny se podílela na přípravě zákona č.135/2006 Sb. o domácím násilí.

Nyní je v pracovní skupině, která připravuje návrh zákona o obětech trestné činnosti.

Budu hovořit o domácím násilí, kterého se dopouštějí ženy na svých partnerech. Zaměřím se tedy na tzv. partnerské či intimní násilí, které je v odborné terminologii označováno také jako „partner abuse“.

1. Domácí násilí na mužích z pohledu policejní praxe

Oficiální statistiky ani výzkumy v resortu ministerstva vnitra nejsou k tomuto tématu k dispozici. Proto v tomto bodu nabídnou svůj úhel pohledu a zkušenosti. Lze je shrnout takto:

- **slabá/nerozvinutá percepce mužů ohledně vlastní viktimizace domácím násilím**

Jednoduše řečeno, z pohledu policejní praxe lze u týraných mužů zaregistrovat určitou tendenci k vytěšňování viktimizace. Muži se nevnímají jako oběti domácího násilí, ačkoliv ve skutečnosti k jejich viktimizaci domácím násilím dochází. K tomu výmluvný příklad:

Policista zařazený na SKPV (Služba kriminální policie a vyšetřování) byl jako náhradník vyslán na týdenní kurz o domácím násilí. Na tomto kurzu si uvědomil, že on sám je obětí domácího násilí. Manželka podrobovala jeho pohyb extrémní kontrole, měl povinnost se telefonicky hlásit při opuštění pracoviště, na cestu domů měl stanovený přesný časový limit, rovněž tak na nákup. V případě větší fronty u pokladny musel okamžitě telefonicky informovat manželku doma. Ta mu zakazovala i sociální kontakty. Při pokusech o narovnání asymetrického vztahu reagovala manželka fyzickými atakami. Při tom použila i nůž (opakovaně), došlo na lehké povrchové zranění ramene. Po návratu z kurzu řešil policista situaci civilně právní cestou.

Slabá percepce (tj. neuvědomění si vlastní viktimizace domácím násilím) vede přirozeně k tomu, že muži nevyužívají/ využívají minimálně policejních strategií/opatření k řešení domácího násilí (ať už v podobě přivolání policie k akutnímu incidentu či v podobě podání trestního oznámení). Lze tedy konstatovat, že policie řeší případy domácího násilí páchané ženou na partnerovi v ČR spíše výjimečně. S tím koresponduje i statistika vykazání.

Rok	Počet vykazání celkem	Vykazání muž	Vykazání ženy
2007	862	854	8
2008	679	668	13
2009	778	767	16
2010	1058	1035	25

Jaké jsou příčiny slabé percepce, tj. vytěšňování role oběti u týraných mužů? První vysvětlení, které se nabízí, je *malá informovanost o domácím násilí na mužích*. Osobně jsem přesvědčena, že takové vysvětlení je povrchní a nestačí. Konec konců i z výzkumů týraných žen víme, že vědění/informace a citění/ viktimní percepce představují dva odlišné fenomény. I poučená a problematiky domácího násilí znala žena prochází určitým vývojem, než si uvědomí, že se sama stala obětí domácího násilí. Pokud jde o dynamiku viktimního prožívání u muže, jsou zatím k dispozici hypotézy a teoretické spekulace (např. strach ze ztráty maskulinní identity, obavy ze sekundární viktimizace), které navíc nerozlišují mezi percepcí a deklarací u oběti. Je zapotřebí empirických výzkumů, které by vnesly jasno do pochodů viktimní percepce u týraných mužů.

- **problémy s deklarací u mužů, kteří jsou oběťmi domácího násilí**

Termín deklarace označuje ve viktimologii oznamování viktimizace, tj. podání trestního oznámení obětí poté, co si již svou viktimizaci uvědomila. Jde vlastně o vystoupení z latence. Z několika živých případů lze soudit, že muži se odhodlávají k podání trestního oznámení na partnerku zejména v situaci, kdy na ně fyzicky zaútočila (nožem, vidlemi atp.). Oznamují však poslední fyzický incident. Při kontaktu s policií neuvádějí spontánně další informace, které by usnadnily kvalifikovat dění jako domácí násilí, tj. jako § 199 týrání osoby žijící ve společném obydlí podle trestního zákoníku. Pro postupy policie z toho plyne jasné doporučení: v kontaktu s mužem oznamujícím napadení partnerkou aktivně zjišťovat, doptávat se na skutečnosti, které předcházely předmětnému incidentu. Jednoduše řečeno testovat hypotézu, zda v daném případě jde o domácí násilí.

Na základě vlastní konzultační činnosti pro policejní praxi soudím, že kontakt policie s mužem ohroženým domácím násilím probíhá v ČR seriózně, tj. bez nápadných pochodů sekundární viktimizace. To platí v plném rozsahu pro specializované týmy (např. skupina domácího násilí v Brně) či proškolené policisty vnější územní služby (Ostrava) i SKPV. Výjimky nemohu vyloučit. Budou se však týkat spíše neproškolených policistů v první linii.

- **Dobrá spolupráce Policií ČR s intervenčními centry (IC) a neziskovými organizacemi (NGO)**

Soudím, že v ČR je nastartována velmi dobrá spolupráce policie s IC a NGO. Všechny tři složky (tj. Policie ČR, IC, NGO) sdílejí sladěné přístupy, jednotnou definici i standardy pro posuzování živých případů domácího násilí (např. znaky DN, posuzování rizikovitosti dle SARA DN atp.). Klíčovým faktem je, že fungují podle zákona č. 135/ 2006 Sb., který zavedl nediskriminující přístup ke všem osobám ohroženým domácím násilím bez ohledu na jejich pohlaví či věk. Toto zesíťování podle shodných pravidel vytváří příznivé právní prostředí i pro řešení případů domácího násilí na mužích. K tomu příklad z poradenské praxe Bílého kruhu bezpečí (BKB).

50letý muž, akademický pracovník vyhledal poradnu BKB s tím, že je zřejmě obětí domácího násilí, neboť ho manželka opakovaně a delší dobu fyzicky napadá tak, že má obavy o své zdraví a možná i život. Kvůli tomu už v noci skoro nespí. K fyzickým útokům totiž dochází k ránu, když on spí. Na policii se nechce obrátit, neboť nebude přeci udávat svou vlastní manželku. Po standardním postupu zjišťování, zda se skutečně jedná o domácí násilí dle stanovených znaků, se ukázalo, že v tomto konkrétním případě se nejedná o domácí násilí. Znak vztahové asymetrie nebyl splněn. Násilné chování manželky bylo evidentně způsobeno závažnou duševní poruchou psychotického rázu, pro kterou byla partnerka již dříve léčena. Klient získal doporučení ohledně vhodné strategie dalšího postupu. Snad není ani třeba dodávat, že místem adekvátní pomoci byl v tomto případě resort zdravotnictví, nikoli policie.

Jako průkaz seriózní práce Policie ČR mohu zmínit i případy, kdy se na policii obrací cestou trestního oznámení žena pro své údajné týrání partnerem. Policie v průběhu vyšetřování však zjistí, že k domácímu násilí skutečně dochází, ovšem v obráceném gardu. Domácí násilí páchá oznamovatelka, nikoli obviňovaný partner.

2. Domácí násilí na mužích z pohledu teorie

Především považuji za nutné připomenout, že problém domácího násilí na mužích má dvě stránky mince:

- **muži jako oběti domácího násilí** – tj. viktimologická dimenze problému
- **ženy jako násilné osoby** – kriminologická dimenze problému.

Obě dimenze problému trpí zoufalým nedostatkem seriózních výzkumných studií. A tak platí, že veškerý poznatkový fond o domácím násilí, kterým dnes disponujeme, je převzat ze studií o domácím násilí páchaném na ženách. Jsou autoři (např. Loseke a Kurz 2004), kteří tvrdí, že domácí násilí páchané ženami není totéž, co domácí násilí páchané muži. Je vliv genderu skutečně tak značný? Je třeba skutečně generovat odlišné typologie pro mužské oběti

domácího násilí a ženské pachatelky domácího násilí? K tomu dvě poznámky týkající se teorií a vzorců domácího násilí.

K aktuálním teoriím domácího násilí

Některé moderní teorie domácího násilí jsou stále ještě genderově zaměřené. Příkladem může být *teorie zdrojů*. Jejím tvůrcem je William J. Goode (1971). Tvrdí, že rodina stejně jako jiné sociální systémy drží pohromadě nátlakem anebo hrozbou takového tlaku. Násilí reprezentuje jeden ze zdrojů nátlaku neboli moci uplatňované v rodině. Čím více jiných zdrojů moci má konkrétní jedinec, tím méně používá násilí. Násilí je z tohoto úhlu pohledu posledním prostředkem k udržení moci a kontroly a partner ho v rodině/ ve vztahu použije tehdy, když mu jiné zdroje moci a kontroly chybí anebo jsou nedostatečné. Muži v důsledku socializace obvykle touží po dominantní pozici v intimním vztahu. Jestliže však jejich partnerka je pracovně, společensky i finančně úspěšnějším členem vztahu, je pravděpodobné, že sáhnou po násilí, aby si vydobyli ztracenou dominantní pozici zpět. Muži, kteří disponují dostatečnými intelektuální, finančními či jinými zdroji k domácímu násilí podle této teorie netendují.

Z jiných teorií profeministická orientace netrčí tak zjevně, jsou tedy použitelné i pro objasnění domácího násilí na mužích. Příkladem může být *teorie výměny*.

Dle ní vzniká domácí násilí jako styl či taktika partnerského soužití tam, kde náklady spojené s domácím násilím jsou nižší než zisky, které domácí násilí přináší. Na partnerské soužití lze nahlížet jako na vzájemnou interakci, ve které si partneri vyměňují navzájem různé služby a „zboží“. Každý partner zajišťuje toho druhého láskou, penězi, sexualitou, respektováním. Časem může jeden z partnerů objevit, že stejné zisky může získat i násilím. Násilí představuje prostě jednodušší cestu k získání výhod ve vztahu, protože násilná osoba nemusí poskytovat žádné protislužby své oběti. Jestliže nehrozí žádné sankce (tedy ztráty) za projevenou agresi, lze domácí násilí pokládat za výhodnou taktiku k tomu, aby násilná osoba získala od svého partnera/partnerky to, co chce. Výraznou výhodou může být i získání moci a kontroly nad partnerem. (Gelles 2007)

Obě ilustrativně zmíněné teorie se explicitně či implicitně vztahují ke klasické podobě domácího násilí, tedy k týrání žen. S určitými modifikacemi je však lze použít i jako výkladový rámec pro objasnění případů domácího násilí na mužích. Nedomnívám se, že je třeba hledat principiálně odlišné teorie pro vysvětlení domácího násilí na mužích. Kauzalita a dynamika domácího násilí je v obou případech dle mého soudu v podstatě shodná.

K tomu poznatky o motivaci žen k fyzickému násilí na partnerovi:

- vyjádřit/ventilovat emoce
- dostat partnera na kolena
- získat pozornost
- získat kontrolu, autoritu
- odplata za minulé ublížení
- sebeobrana, strach.
- 5-15 % agresivních žen vysvětluje násilí svou sebeobranou, ale 50 % svým vztekem anebo touhou panovat, tlačit partnera.

Větší odlišnosti lze předpokládat spíše u jevových stránek domácího násilí a samozřejmě zatím také u společenských reakcí na mužské a ženské oběti domácího násilí.

Ke vzorcům domácího násilí

V zásadě se rozlišují dva hlavní vzorce domácího násilí, a to *commom couple violence (CCV)* a *intimní terorismus (IT)*. CCV je vázáno na konfliktní situace, domácí násilí je jejich pokračováním. IT je motivováno uplatňováním moci a kontroly a představuje závažné chronické domácí násilí. V současnosti je všeobecně přijímáno, že pokud jde o CCV, jsou obě pohlaví zastoupena celkem rovnoměrně. Pokud jde o IT, padlo nedávno dogma, že je výlučnou doménou mužů. (Schneider 2009) Dnes se uznává, že u 3 % tohoto jevu jsou pachatelkami ženy, tj. dlouhodobě týrají svého partnera a to včetně závažných fyzických útoků. Tuto změnu paradigmatu lze vnímat jako principiální posun v náhledu na domácí násilí.

Vedle zmíněných základních vzorců nabízí současná teorie i další varianty domácího násilí, např. vzorec *mental tortment (MT)* (v obrazu domácího násilí převažuje hrubé psychické týrání). Jen na okraj podotýkám, že u všech kriminalizovaných případů MT, které jsem v roce 2010 posuzovala, byl tyranem muž, který nahlíženo teorií zdrojů

oplýval dostatečnými prostředky pro udržení dominantního postavení v partnerství. Ty konec konců využíval právě pro páchaní domácího násilí. Jak se tedy vyrovnat s názorem, že typické a většinové domácí násilí páchané ženami je založeno především na psychickém týrání s občasnými projevy drobnějšího fyzického násilí? Nemám na tuto otázku empiricky podloženou odpověď. Nabídnu však *hypotézu o „femininním domácím násilí“*, které může tvořit typicky ženskou variantu dosud zjištěného vzorce „mental tortment“.

Na základě kasuistik z policejní i poradenské praxe v Bílém kruhu bezpečí předpokládám, že domácí násilí páchané ženami na svých životních partnerech lze předběžně diferencovat do následujících vzorců:

- *obecné domácí násilí*, kdy při střetu názorů a zájmů se žena prosazuje převážně psychickým násilím (např. odepíráním komunikace či naopak expresivním excesivním očerňováním partnera, psychickým vydíráním atp.) s občasným drobným fyzickým násilím, čímž nakonec vzniká evidentní vztahová asymetrie. V dlouhodobé perspektivě se startéry konfliktů stávají nakonec i evidentní drobnosti a maličkosti. Partner se ocitá trvale v roli závislé, podrobené osoby. Fyzické násilí se může stát postupem doby u ženy běžnějším.
- *intimní týrání* (v angl. IT) vyskytující se výjimečně
- *převrácené domácí násilí* (nespokojená, zpravidla osobnostně nezralá, často histriónsky disponovaná žena provokuje různé domácí incidenty a nakonec obviňuje partnera z domácího násilí, vyhledává pomoc poradenských míst i policie, přičemž se stylizuje do role oběti) s
- *femininní domácí násilí*, které se vyznačuje jasnou vztahovou asymetrií ovšem bez přítomnosti explicitního fyzického násilí. Partner je dominantní ženou postupně a kontinuálně zatlačován do extrémně podřazené pozice. Dynamika soužití tak **nevykazuje povahu kruhu/cyklu domácího násilí**, tak, jak ho popsala E. Walker a její následovníci. Dominují různé varianty/kombinace psychického, emocionálního, sociálního a ekonomického násilí. Ke konkrétním jevovým podobám patří chronická devalvace partnera, deptání jeho sebedůvěry, odpírání/ignorování potřeb (v konkrétním případě se manžel musel odstěhovat do sklepa, žena s dětmi přebývala v rodinném domě), odebrání finančních zdrojů (v konkrétním případě posílala manželka partnera na nákupy, ačkoliv mu odebrala veškeré peníze i kreditní karty). V **motivaci partnerky** hraje důležitou roli **rozčarování (frustrace)** z toho, že muž nedostal své maskulinní roli, tj. nezajistil rodině očekávaný materiální status a sociální prestiž. Nejde tudíž o uplatňování moci a kontroly (typický motiv muže), nýbrž jde **o reakci na údajné či skutečné selhání muže/partnera v roli živitele a ochránce ženy a společných dětí**. Žena pak zaskakuje za muže (prosazuje zájmy rodiny, dělá kariéru, jedná s úřady ve jménu rodiny) a partnera, kterého si neváží, odsunuje na vedlejší kolej partnerského vztahu, vystavuje ho psychickému a postupem doby i fyzickému útlaku. Dlužno podotknout, že někteří partneři reagují na devalvující chování ženy rovněž agresí. Z domácího násilí se stává vzájemné partnerské násilí. (v teorii domácího násilí např. M. Johnson: mutual violent control)

Popsané varianty domácího násilí žen na mužích představují spíše typizované vzorce chování násilných žen, které se v živých případech mohou v průběhu vývoje partnerského vztahu (a tím i domácího násilí) různě střídat či prolínat.

Závěrečné teze

1. Domácí násilí na ženách neospravedlňuje domácí násilí na mužích. Domácí násilí vždy podstatně snižuje kvalitu života, oběť si zaslouhuje respekt a podporu bez ohledu na pohlaví.
2. Objevují se expertní názory, že domácí násilí na ženách má klesající tendenci, domácí násilí na mužích však nikoli. Podobná stanoviska se opírají o kriminologické a viktimologické výzkumy na téma agrese u dívek a žen. Přinesly následující zjištění: *čím mladší je soubor, tím větší hladina výskytu ženského násilí*. Ačkoliv nelze tyto postoje brát za jednoznačně prokázané, jsou dostatečně pádným důvodem pro eliminaci pochodů sekundární viktimizace, která běží ve společnosti na úkor týraných mužů.
3. Případů domácího násilí na mužích, které svou společenskou škodlivostí spadají jasně do kategorie trestných činů, je dle dostupných poznatků méně než závažných případů domácího násilí na ženách. Proto nepovažuji za nepřiměřené tvrdit, že v každém vztahu zatíženém domácím násilím na muži je třeba volit trestně právní řešení. Naopak za naléhavý úkol vnímám **posílit specializovaná, dostupná a diskrétní místa pomoci pro muže, kteří se domnívají, že se stali obětí domácího násilí**.
4. Genderová schémata se promítala a promítají do teorie i praxe domácího násilí páchaného na ženách. Role genderových schémat při domácím násilí páchaném na mužích není dostatečně prozkoumána. Zatím platí teze o ztrátě maskulinní identity u muže poté, *co už k domácímu násilí dochází*. Je možné, že ztráta mužské identity není jen následkem, ale startérem domácího násilí na mužích. Zmatek ve vnímání mužské a ženské

role v partnerském vztahu může pak hrát specifickou roli při vzniku domácího násilí právě na mužích (např. hypotéza, zda nesplněná očekávání vyplývající z představ o tradiční mužské roli nefungují jako startér domácího násilí). Takové souvislosti by odkazovaly na širší sociální kontext domácího násilí na mužích.

5. Nové interaktivní paradigma u stalkingu přineslo zajímavé závěry, které mluví o tom, že **v populaci klesají dovednosti nutné pro navazování, udržování a ukončování partnerských vztahů**. Nízká vztahová způsobilost/ partnerská nezralost v kombinaci s intimitou v partnerském soužití vytváří živnou půdu pro různé patologie partnerských vztahů, domácí násilí nevyjímaje. Z tohoto pohledu nelze očekávat zásadní zlepšení ohledně výskytu domácího násilí. Výzkum problematiky týraných mužů se vyplatí. Vyplatí se i sdílet a předávat zkušenosti typu „best practice“ a „worst cases“ na téma pomoci týraným mužům.

Literatura

ČÍRTKOVÁ, L.: Muži jako oběti domácího násilí. *Právo a rodina*. 2010.

GELLES, R.J.: Exchange theory. In: N.A. Jackson (ed.): *Encyklopedia of Domestic Violence* NY 2007, s. 302-305.

GOODE, W.J.: Force und Violence in the Family. *Journal of Marriage and the Family*. 1977, 33, s. 624-636.

LOSEKE, D. R. – GELLES, R. J. – CAVANAUGH, M. M.: *Current controversies of domestic violence*. UK : Sage Pulications, 2004.

LOSEKE, D.R. – KURZ, D.: Men's violence toward women is the serious social problem. In: *Current controversies of domestic violence*. UK : Sage Pulications, 2004.

SCHNEIDER, H.J.: *Internationales Handbuch der Kriminologie*. Band 2. Besondere Probleme der Kriminologie. Berlin: De Gruyter Recht 2009.

KASUISTIKY HETEROSEXUÁLNÍCH MUŽŮ A GAYŮ JAKO OBĚTÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Mgr. Yvona Fasurová

Mgr. Yvona Fasurová

Yvona Fasurová je jednooborová psycholožka provozující Psychologickou poradnu pro děti, mládež a rodinu v Brně, kde se věnuje poradenské psychologii a diagnostice. Klientelu tvoří děti od 2 let po klienty v seniorském věku. V roce 1998 ukončila pětiletý terapeutický výcvik ve sk. psychoanalýze. Několik roků pracovala ve svém oboru na sexuologickém oddělení FN. Od roku 2005 je soudní znalkyní.

Domácímu násilí, respektive obětím domácího násilí se věnuje od roku 2000. Od roku 2001 poskytuje psychologické konzultace a vede skupinovou psychoterapii v azylovém zařízení Helena, které provozuje o.s. Magdalenium. Psychologické konzultace probíhají jednak u klientek, které jsou ubytovány a dále u klientek externích. Vzhledem k tomu, že se jedná o azylové zařízení s neveřejnou adresou, konzultace s externími klienty probíhají v poradně.

S muži jako oběťmi domácího násilí se setkávám v poradenské praxi jako s externími klienty Magdalenia o.s. Za poslední dva roky proběhly konzultace asi u 9 mužů, kde se jednalo o domácí násilí. Práce s klienty i klientkami v této oblasti je poměrně složitá a zejména velmi zdoluhavá, pokud chci dosáhnout určité změny, mám na mysli změnu co do zkvalitnění celkového života oběti a to jak v oblasti psychické, emoční, tak pochopitelně i sociální a profesní.

Zatím žádný z mužů, se kterými jsem pracovala, nepodal na partnerku či partnera trestní oznámení a žádný z nich nevyhledal lékařské ošetření, což pochopitelně do určité míry koreluje s tím, že muži mají problém definovat se vlastně jako oběť a pochopitelně v této situaci zažívají stud i obavy ze zveřejnění.

Co se týče psychických obtíží, zde až tak zásadní rozdíl mezi ženami a muži jako oběťmi domácího násilí toliko nevnímám, muži většinou trpí dlouhodobou emocionální frustrací, neurotickými obtížemi, anxiétou a depresivními symptomy různého stupně. I u mužů je nastartovaná blokáce sil potřebných ve změně, nízké sebevědomí, pocit bezmoci. Projevuje se strach z agresora a přitom silná závislost na něm. Dále pak vyšší výskyt psychosomatických obtíží.

Kasuistika číslo 1

Jedná se o vysokoškolsky vzdělaného muže, 25 let, jeden rok pracuje ve svém oboru pro nadnárodní firmu. Domácí násilí zažíval v době svých studií asi po dobu 1,5 roku, jeho partner taktéž vysokoškolák měl již svoji profesní kariéru vybudovanou, vlastnil byt. Po seznámení a asi tříměsíčním sblížení došlo k přestěhování, mladý muž odešel z kolejí bydlet k partnerovi. Asi půl roku by se dalo označit soužití za klidné bez závažných konfliktů. Asi po půl roce začalo docházet ze strany staršího partnera k výčitkám ohledně finanční situace, respektive že partner nepřispívá na domácnost plnou měrou. Můj klient, i když studoval, míval občasné brigády, byl také finančně na studiu podporován svými rodiči. Takže začalo docházet k ponižování kvůli jeho slabší finanční situaci, pokud se mu nepodařilo udělat zkoušku, partner se mu vysmíval, zda vůbec studium ukončí, nutil ho dělat domácí práce z důvodů, aby si uvědomil vlastní neschopnost finanční i studijní. Asi po půl roce došlo k fyzickému napadení po banálním důvodu, že nebyl perfektně uklizený byt (klient se v té době učil a psal studijní práci). Došlo k fackám, kopancům, silné verbální agresí s vykázáním z bytu. Ve chvíli, kdy si klient začal skládat věci do tašky (byl v nedobré psychické stavu, třepal se, plakal), jeho partner se k němu přiblížil, začal mu rozmlouvat toto řešení, omlouvat se, prosit za odpuštění, prosit, aby z bytu neodcházel. Následovalo období usmíření – nosil mému klientovi dárky, chodili spolu na večere, strávili

dovolenou ve dvou. Další fyzický útok následoval po návratu z dovolené. Útok byl brutálnější, rány pěstí do obličeje, klient měl pohmožděniny po celém těle i po obličeji, útočník klečel na oběti ležící na břiše a bušil do ní. Opakovalo se usmiřování, další večere, prosby o odpuštění. V té době se muž obrátil na poradnu, začal uvažovat o nevhodnosti a nepatřičnosti svého vztahu, uvědomoval si svoji závislost i svoji značnou tendenci k dohodě a k naději, že vztah bude pokračovat.

Při prvních konzultacích projevoval určitý racionální náhled, chápal cyklus domácího násilí, který se v jejich vztahu odehrával. Subjektivně trpěl značnými pocity viny, že v mnohých okamžicích měl jeho partner pravdu, protože byl finančně nezajištěný, některé zkoušky opakoval, i byt býval neuklizený. Projevoval nižší sebevědomí, měl obavy, zda má vůbec cenu pokračovat ve studiu respektive studium ukončit (byl v posledním ročníku). Měl depresivní obtíže, poruchy spánku, silné bolesti hlavy, poruchy soustředění. Vedle terapeutických konzultací byla klientovi doporučena i psychiatrická intervence, byl medikován.

Klient se rozhodl pro rozchod a odešel z bytu (odešel po dalším a posledním napadení), odstěhoval se ke kamarádovi, dokončil vysokou školu, zařídil si vlastní bydlení. Následovala u něho další známost a vztah s mladým mužem, který však od počátku vztahu projevoval nadměrnou kontrolu a můj klient tento vztah ukončil. V současné době má vztah s mužem asi 4 měsíce, jeho partner je taktéž vysokoškolsky vzdělaný, pracující, známost se vyvíjí celkově pozitivně, klient dodnes navštěvuje psychologické konzultace.

Kasuistika číslo 2

Obětí je mladý muž 32 let, středoškolák, z jeho sdělení o jeho předchozím vztahu vyplývalo, že na posledním partnerovi byl silně citově závislý, neustále vyžadoval jeho pozornost, telefonoval mu do zaměstnání, posílal mu zprávu. Partner mu neodpovídal, po příchodu ze zaměstnání byl zavalený výčitkami a žárlivými scénami, partner si tohle to nenechal líbit a vyhodil ho z bytu. V současné době žije můj klient ve vztahu, který trvá 3,5 roku, s partnerem se seznámil v nočním klubu, chodili spolu asi půl roku. Jeho partner je 40letý vysokoškolák, zastává vyšší manažerskou funkci ve středně velké firmě, je velmi dobře finančně zajištěný, vlastní větší nemovitost, luxusně vybavenou, má dvě auta. Po půlroční známosti se nastěhoval mladší muž k partnerovi. Po krátké době dostal výpověď ze stávajícího zaměstnání. Volný čas tráví doma telefonováním, díváním se na televizi, komunikací na chatu, počítačovými hrami. Chodíval s kamarády s kamarádkami do města na nákupy, na posezení do kaváren. K dispozici měl od partnera nejen osobní vůz, ale i platební kartu. Poslední rok a půl dochází mezi partnery k domácímu násilí, které začalo výčitkami, že partner nehledá zaměstnání, jen se baví, odebráním platební karty. To se klienta velmi dotklo, ponížilo ho to, i když sám uznává, že ho tento způsob života zcela pohltil a soustavné zaměstnání si v té době těžko dovedl představit, situaci řešil ještě častějším telefonováním, svého partnera obviňoval a sám mu také říkal, že už ho nemiluje a že od něho odejde, že stejně na něho nemá čas, že se mu nevěnuje, křičel, brečel. V této situaci došlo poprvé k fyzickému napadení, kdy dostal facky na tvář, tahání za vlasy. Druhý den omluva od partnera, usmiřování, kytice, dárky. Po několika měsících (po 4), se situace opakovala, fyzický útok byl brutálnější, partner klienta se vrátil ze zaměstnání, měl špatnou náladu a našel svého přítele u počítače. Po verbálním ponižování došlo k napadení pěstmi do obličeje a kopání do břicha. Celá hádka skončila pádem klienta z vnitřního schodiště v bytě. Utrpěl několik pohmožděnin na celém těle. Druhý den sice navštívil lékaře, kterému však sdělil, že si poranění způsobil svým neobratným pádem ze schodiště. Vrátil se domů, kde na něho již čekal partner, přivítal ho s omluvou a nabídl, že pojedou na společnou dovolenou. Další napadení následovalo na exotické dovolené, kde po hádce byl bitý mladší partner pěstmi do obličeje.

V současné době je klient v péči psychiatra pro depresivní obtíže, úzkostné stavy a poruchy spánku. Při psychologických konzultacích je veden k racionálnímu náhledu na důsledky domácího násilí, terapeuticky vedený.

Klient se nechce vzdát svého vztahu, je na partnerovi velmi citově i materiálně závislý, chová stále naději, že se jejich vztah upraví tak, že zůstanou jen příjemné okamžiky a že už k napadení nedojde. Je to jeho přání, racionálně ví, že s velkou pravděpodobností bude zase napaden (o tom, že má určitý racionální náhled, svědčí to, že má nachystanou tašku s nejnnutnějšími věcmi a ví, že pokud by byl napaden, musí být okamžitě opustit). I nadále navštěvuje psychologické konzultace.

Kasuistiky jsem zvolila pro jejich průběhovou podobnost a i zcela odlišné způsoby řešení důsledků domácího násilí. Jsou ilustrativní zejména tím, jak se v jednotlivých příbězích střídají tzv. období klidu, smiřování s agresí útočníka.

Kasuistika číslo 3

Třicetiletý muž, středoškolsky vzdělaný, manželství trvá devět let, mají tři děti, ve věku mladšího školního a dvě děti mladší. Dva roky s manželkou nežije, odstěhoval se k rodičům, dostal dům, ve kterém nyní bydlí. Jedná se o dům, který začal stavět na pozemku rodičů před uzavřením sňatku.

Vzhledem k tomu, že uzavřeli sňatek v době těhotenství ženy, různé její ataky považoval spíše za projevy související s náladovými rozladami či obavami z porodu, později je omlouval obdobím po porodu, vyšším objemem práce a starostí o děti – tyto omluvy vlastně provázely celé období gravidit a ranného dětství tří dětí. Nejprve se jednalo o verbální útoky a výčitky – kvůli finanční situaci, jeho podílu na domácích pracích, starosti o děti. Při žádosti, aby na ni nechal přepsat rozestavěný dům, došlo po odmítavé odpovědi k prvnímu fyzickému útoku, jednalo se o údery do obličeje a škrabání (muž seděl). Manželka se nikdy neomlouvala, spíše se zkracovala období klidu a intenzivnější byla údobí napětí. Fyzické útoky se stupňovaly, většinou se odehrávaly později večer, jen jednou byly svědky děti při večeři. Kromě ran pěstí a již zmíněného škrabání měl muž dvakrát zničené brýle, pohmožděnou nohu, jednou mu žena vyhrožovala s nožem v ruce.

Muž 2 x kontaktoval policii, byl pozván na sepsání protokolu, ale nikdy se nedostavil. Nenechal se ošetřit lékařem, ošetřily ho vždy kolegyně v zaměstnání.

Do poradny přišel kvůli řešení situace s dětmi, má k dětem silný citový vztah, konzultoval častost styků a jak se chovat při předávání dětí, přitom vyšlo najevo, co vlastně bylo důvodem

jeho odchodu ze společné domácnosti.

Jedná se o submisivnějšího muže, maskulinního habitu, profesně úspěšného. Vzhledem ke své snaze vyhýbat se konfliktům a spíše volit strategii domluvy, je kvalitně sociálně adaptován v pracovní skupině, kde převažují ženy. Vyčítají mu pouze jeho závislost na manželce.

Nyní se chystá k právnímu řešení rodinné situace s maximálním ohledem na děti, nebude podávat trestní oznámení, z obav, aby se mohl s dětmi co nejčastěji kontaktovat, nevedl ani pravý důvod rozvodu. S manželkou se prakticky nepotkává, děti mu předávají její rodiče.

Z psychologického hlediska přetrvávají symptomy syndromu týraných osob – pocity viny, nižší sebevědomí, obavy z ženy, ale zejména silná závislost na ní, ospravedlňována faktem společných malých dětí. Nápadná vstřícnost v řešení situace, na kterou manželka nereaguje. Trpí častými bolestmi hlavy a zad, subdepresivní, zatím bez psychiatrické intervence a bez medikace.

Kasuistika číslo 4

Jedná se o muže ve věku období pravého seniora, manželství trvá 58 let, má dvě dospělé děti, pochopitelně i dospělé vnuky. Klient je velmi vitální s bohatým okruhem zájmů, osobnost bez známek deteriorace, zdatný v rozumové oblasti. Velmi dobře se vyjadřuje, navazuje bezproblémově kvalitní sociální kontakt.

Do poradny přišel na doporučení právníka, kterého navštívil kvůli řešení své situace, chtěl rozvod.

Vyšlo najevo, že je vystaven doma značnému psychickému tlaku, napětí. Toto trvá asi tři roky, jedná se s největší pravděpodobností o psychické násilí. Manželka s ním prakticky nemluví o běžných záležitostech, často produkuje na jeho adresu hanlivé a vulgární nadávky, produkuje výčitky, které se vztahují k událostem starým i několik desítek let. Pokud si muž rozsvítí světlo v místnosti, žena mu ho klidně zhasne. Přesto, že ona má sama pokoj jen pro sebe (obývají prostorný byt) on nesmí ve „svém pokoji“ udělat žádnou změnu, nic vyhodit, přemístit.

Jsou období tzv. klidu, kdy se pouze pozdraví, stejně ale zažívá obavy „kdy to opět začne“.

Situaci řeší tak, že odchází brzy ráno z bytu a vrací se až večer. V letních obdobích tráví čas na nemovitosti, která ale není určena k celkovému bydlení, sám se také stravuje. Platí veškeré výdaje s bytem, kupuje těžší věci, aby je žena nemusela nosit, i běžné nákupy. Manželka mu pere prádlo, uklízí doma, ale po sobě si uklízí on sám.

Klient byl plačtivý, nejistý, velmi se podceňoval a obviňoval, snažil se najít vhodné řešení. Z manželky má strach a nemůže pochopit její chování. Projevoval depresivní rozlady, pocity bezmoci, nerad se vrací domů, přesto, že by rád pracoval u počítače, díval se na televizi. Je dlouhodobě emočně frustrován, s dětmi i vnukem kontakt zachován. To, že by s ní promluvil jeho dospělé děti, po několika neúspěšných pokusech již odmítá.

U manželky lze na základě jeho dalších informací vyloučit psychické onemocnění.

V současné době je klient radostněji vyladěný, sebevědomější, vědom si svých možností. Nepodceňuje se, stýká se s přáteli, navštěvuje kulturní místa, dle jeho sdělení konzultace pro něho mají velmi pozitivní význam, jsou pro něho značnou podporou, stejně i získání racionálního náhledu na domácí násilí. Snažil se s manželkou domluvit na společném bydlení za určitých podmínek, pozval manželku na společné sezení za účelem domluvy. Manželka neakceptovala, každý termín omluvila návštěvou lékaře. Klient je rozhodnut řešit situaci právní cestou.

MUŽI JAKO OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ Z POHLEDU ORGANIZACE PRO POMOC OBĚTEM KRIMINALITY

Mgr. Markéta Vitoušová

Mgr. Markéta Vitoušová

Markéta Vitoušová pracuje pro Bílý kruh bezpečí od roku 1995. V současné době je vedoucí pražské poradny pro oběti trestných činů, je členkou představenstva Bílého kruhu bezpečí a členkou výkonného výboru nadnárodní organizace Victim Support Europe. Absolvovala sociální práci na FF UK v Praze, má 12letou zkušenost s prací s oběti trestných činů a 9letou zkušenost jako konzultantka nonstop linky krizové pomoci pro pomoc osobám ohroženým domácím násilím a pro oběti trestných činů. V těchto oblastech přednáší a publikuje.

Markéta vede tým 55 profesionálních dobrovolníků (advokáti, soudci, státní zástupci, policisté, psychologové, psychiatři, sociální pracovníci, vysokoškolští studenti atd.).

Bílý kruh bezpečí, o. s.

- Vznik v roce 1991
- Celostátní působnost organizace
- Unikátní model pomoci (v rámci evropských systémů)
 - » Odborníci v roli dobrovolných poradců
 - » Práce ve dvojici
 - » Systém výcviků (základní a specializační)
 - » Minimální profesionální management, systém centrálně řízen
- Principy: diskrétní, bezplatná, nestranná pomoc
- Úspěšné legislativní podněty a organizační opatření, výcviky
- Člen Victim Support Europe (www.victimsupporteurope.eu)

Pracoviště Bílého kruhu bezpečí, o. s.

12 pracovišť v 8 regionech – osm poraden pro oběti trestných činů, intervenční centrum v Ostravě, dvě nonstop telefonické linky (DONA linka a linka BKB), centrála Bílého kruhu bezpečí;

3 registrované sociální služby (OSP, TKP, IC)

- **Poradny** – odborné sociální poradenství
- ⊙ **Centrála** – odborné sociální poradenství, telefonická krizová pomoc
- Ⓜ **Telefonická krizová pomoc** – nonstop linky
- Ⓜ **Intervenční centrum** – činnost intervenčního centra

Domácí násilí v Bílém kruhu bezpečí:

- Pozornost problematice DN od r. 1994
 - » Výskyt 34 % v osobním kontaktu
 - » Nejtěžší poradenská situace – „ne bezradnost, ale bezmoc“
- Změna legislativy a praxe
 - » Výzkum STEM (viz www.domacinasili.cz)
 - » Celostátní kampaň (r. 2002), Národní kongres (r. 2004)
 - » Nonstop tel. linka pomoci pro osoby ohrožené domácím násilím – DONA linka (tel. č. 251 511 313) – otevřela dveře privátu
 - » Zákon na ochranu před domácím násilím (1. 1. 2007)
 - » Tři pilíře zákona (policie – justice – intervenční centra)

Údaje z pracovišť Bílého kruhu bezpečí:

Celkem 1 143 kontaktů s muži jako osobami ohroženými domácím násilím.

- Poradny BKB (v letech 1991 – 2010): **160 mužů** jako ohrožených osob v osobním kontaktu;
- Nonstop linky TKP – DONA linka a linka Bílého kruhu bezpečí (v letech 2001 – 2010): **940 mužů** jako ohrožených osob v telefonickém kontaktu;
- Intervenční centrum BKB Ostrava (v letech 2007 – 2010): **43 mužů** jako ohrožených osob v osobním kontaktu.

OSOBNÍ KONTAKT (1991 – 2010)

Domácí násilí na mužích v poradnách Bílého kruhu bezpečí

- **160** osobních konzultací (**muž vždy ohrožená osoba**) z 11 093 všech konzultací
- Věk ohrožené osoby: 30 % – 60 a více let
- Trestná činnost: 50 % – oznámeno PČR
- Příchod do Bílého kruhu bezpečí: 40 % – domácí násilí pokračuje
- Informace o místě pomoci: 33 % – z médií
- Bílý kruh bezpečí (BKB) Praha: 54 % konzultací, BKB Brno: 20 % konzultací
- Nejvíce příchozích v letech 2003 – 2006 a v r. 1998
- SARA DN (použita a vyhodnocena ve 13 případech): 2× vysoká, 7× střední, 4× malá

TELEFONICKÉ KONTAKTY (2001 – 2010)

Domácí násilí na mužích – DONA linka, linka BKB

Celkem 34 400 volání, z toho 4 171 mužů (21 %)

- Z toho **940 mužů = osoba ohrožená (ostatní volání – muži jako zachránci, násilné osoby aj.)**

Vztah: manželé (51 %), rodič – dítě (11 %), druh (10 %)

Přítomnost dětí na scéně DN: 85 %

Věk volajícího muže – ohrožené osoby: 26 – 40 let (43 %), 41 – 50 let (21 %), 51 – 60 let (16 %)

- *Kazuistika: M (35 let, SOŠ, z vesnice), manželka (24, VŠ, manažerka z Prahy) – ponižování, zamykání, „sluha v domácnosti“*

KONTAKTY V INTERVENČNÍCH CENTRECH (2007 – 2010)

Domácí násilí na mužích

- Asociace pracovníků intervenčních center ČR (APIC ČR) celkem eviduje **243** konzultací s **mužem jako ohroženou osobou** (oproti 3 370 konzultacím s ženou – ohroženou osobou)
- Intervenční centrum BKB Ostrava:
 - » Kontakty v případech vykázaní: Muž/ohrožená osoba – **16** (oproti 212 ženám/ohroženým osobám)
 - závažné domácí násilí na mužích (fyzické útoky, napadání předměty, škrcení...) ze strany manželky; po vykázaní se většinou vykázaná žena/násilná osoba vrací zpět do bydliště – manžel/ohrožená osoba nemá zájem prodlužovat vykázaní příslušnými návrhy na PO
 - » Nízkoprahové kontakty: muž jakožto ohrožená osoba – **27** konzultací
 - muž v roli rodiče (stěžují si na své syny) nebo „falešné oběti“
 - » Vztah ohrožená osoba/násilná osoba: manželé, druh/družka, rodič/dítě

Kazuistiky:

- *Umělec (40 let, VŠ) – cizinec, domácí násilí ze strany manželky 10 let, manželka bez zaměstnání, žárlivá, dvě malé děti v domácnosti, bodné rány, opakovaně výjezd Policie České republiky na její zavolání*
- *Senior (68 let) – mladší družka se odmítá odstěhovat z jeho bytu, sama zavolala Policii České republiky, byla vykázaná, muž přijal pomoc intervenčního centra*
- *Senior – domácí násilí ze strany zetě (cizince) x švagra x bývalé manželky ve společné domácnosti*

Více informací:

- www.bkb.cz
- www.domacinasili.cz
- www.donalinka.cz

MUŽI NA KOLOTOČI DOMÁCIHO NÁSILÍ

Doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

Jiří Buriánek je vedoucím katedry sociologie na FF UK v Praze, kde se věnuje otázkám sociologické metodologie (monografie *Systémová sociologie: problém operacionalizace*, Karolinum 1994) a v posledních letech také výzkumu sociální deviace: realizoval několik výzkumných projektů k otázkám postojů veřejnosti ke kriminalitě, bezpečnostních rizik a problémů viktimizace. Podílel se na řešení mezinárodních výzkumů násilí na ženách IVAWS 2003 a delikvence mládeže (ISRD2 2007) a na jejich publikačních výstupech. Je autorem nebo spoluautorem řady učebnic (např. *Sociologie*, Fortuna 2008).

Metafora kolotoče celkem výstižně charakterizuje problém domácího násilí, resp. násilí v partnerských vztazích, na které se v příspěvku zaměříme. Také muži mohou vystupovat jak v roli cestujícího, který se nechtěně veze, aniž může jen tak vystoupit či seskočit, v roli spolucestujícího či spoluhráče, ale též v pozici kolotočáře, který stroj ovládá a roztáčí. Příznačné je samozřejmě i to, že se problémy vyskytují opakovaně a mohou nebezpečně eskalovat. Naším cílem není posoudit, zda jsou na tom obě pohlaví stejně z hlediska prevalence, nebo dokonce hledat míru zavinění nebo odpovědnosti. Půjde pouze o základní zjištění, zda se i muži stávají obětí partnerského násilí, jak často jsou obětmi psychického zneužívání a k jakým to vede důsledkům. Přece jen jde o nové téma (Gelles 1998), kde zatím mnoho systematictějších informací k dispozici nemáme (pomineme-li některé barvitě kazuistiky, které již pronikly do médií).

Náš příspěvek vychází ze sekundární analýzy dat z výzkumu, provedeného na souboru 458 mužů v Jihočeském kraji studenty Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v listopadu 2004 (Buriánek 2006). Šlo sice o ne zcela reprezentativní sondu, ale použitá metodika (standardizované rozhovory) dává určité možnosti srovnání s našimi předchozími výzkumy¹. Socio-demografický profil respondentů je vychýlen v prospěch mladších mužů, avšak získaná struktura umožňuje srovnávání jednotlivých skupin.

Náš soubor se jeví v průměru jako mladší a také vzdělanější než běžná populace mužů. Projevuje se to mimo jiné vysokým podílem svobodných, to je však pro studium aktuálních podob domácího násilí celkem užitečné. V souboru je 70 % ekonomicky aktivních, ale není jasný podíl samostatně výdělečně činných, který se může skrývat i v kategoriích jiné a neodpověděl. Téměř stoprocentní je i podíl dotázaných české národnosti, u jejich partnerek již takovou míru homogenity nenajdeme.

¹ Šlo o sérii výzkumů Bezpečnostní rizika (většinou pro MV ČR), kdy v letech 1999 a 2001 jsme zařadili speciální moduly k domácímu násilí a některé otázky viktimizace včlenili i do vln v roce 2003 a 2007. Byly prováděny na reprezentativních vzorcích dospělé populace ČR o velikosti cca 1 400 respondentů. Kromě nich jsme v roce 2003 zajišťovali realizaci mezinárodního výzkumu násilí na ženách IVAWS (N = 1 980 žen).

Tab 1: Struktura souboru mužů

Věk	%
18 – 24	14,2
25 – 29	23,2
30 – 39	24,9
40 – 49	14,9
50 a více	23,4
Neodpověděl	0,2
Celkem	100

Vzdělání	%
Základní, střední bez maturity	26,6
Střední s maturitou	44,3
VOŠ, VŠ	27,5
Celkem	98,5
Celkem	100

Socioekonomické postavení	%
Zaměstnaný	69,9
Nezaměstnaný	4,1
V domácnosti	0,4
Studující	11,1
Důchodce	8,5
Jiné	1,7
Neodpověděl	4,1
Celkem	100

Bydliště	%
Ve větším městě (nad 50 000)	36
V menším městě (5 000 - 50 000)	38,6
Na venkově (do 5 000)	23,2
Neodpověděl	2,2
Celkem	100

Získaná data umožňují posoudit orientačně i situaci v tzv. nesezdaných soužitích, kterých je v našem souboru 14 % (a zajímaví jsou i ti, kteří žijí odděleně, 19 %).

Tab. 2: Složení podle rodinného stavu a typu partnerství

Rodinný stav	Abs.	%	Aktuální partnerství	Abs.	%
svobodný	188	41,0	s manželkou ve společné domácnosti	213	46,5
ženatý poprvé	171	37,3	s partnerkou ve společné domácnosti	64	14,0
ženatý opakovaně	55	12,0	s partnerkou odděleně	88	19,2
rozvedený	33	7,2	nemá stálou partnerku	80	17,5

Základní formy násilí v současném partnerském vztahu

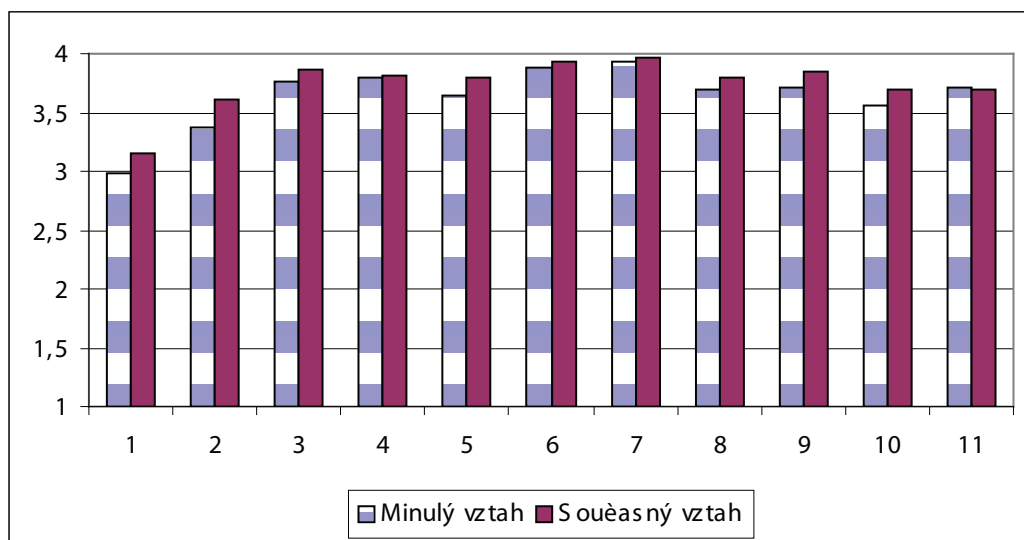
I když je pojem domácího násilí tak trochu „kontejnerový“, lze najít sadu položek, které ho dokážou uspokojivě pokrýt. Také v našem případě jde o soupis lehčích i těžších forem, kde zjišťujeme frekvenci za dobu trvání vztahu (pro současný i předchozí partnerský vztah). Zahrnují širokou škálu nejrůznějších odstínů vzájemných vztahů od téměř bezkonfliktních až po vážné projevy násilného chování. Respondentům byl předložen seznam 11 takových problémů, z nichž naprostá většina spadá do obvykle přijímané definice domácího násilí.

Škála tedy obsahuje určitý mix forem fyzického, sexuálního i psychického násilí. Z poskytnutého přehledu je možné vyčíst především to, že řada situací se jaksí „normalizuje“ tím, že je prožívá alespoň občas větší část respondentů (u ostré výměny názory jde o většinu). Podíl těch, kteří údajně „neví“ sice může naznačovat neochotu respondentů odpovídat, víme ale zároveň, že 18 % dotázaných nemělo stálou partnerku.

Tab. 3 – Současný partnerský vztah u mužů

DOCHÁZELO:	stále	často	občas	nikdy	neví
1. K ostřejší výměně názorů?	1,3	5,9	51,2	20	21,6
2. Ke slovní agresí: nadávky?	0,4	4,4	20,3	53,4	21,6
3. K tomu, že „lítaly“ věci vzduchem?	–	1,3	7,4	69,1	22,2
4. K fyzickému kontaktu během hádky (plácnutí, pohlavek, zatřesení)?	0,7	1,3	9,4	66,9	21,8
5. K vyhrožování?	0,9	0,9	11,8	64,5	22
6. K cílenému ničení blízké věci?	0,4	0,7	3,1	73,6	22,2
7. K agresivnímu chování vůči domácím zvířatům?	0,2	0,2	1,7	75,4	22,4
8. K tomu, že se k Vám partnerka chovala jako byste byl méněcenný?	0,9	1,1	11,8	64,1	22,2
9. Partnerka kontrolovala jak nakládáte s penězi, že jste nemohl rozhodovat?	1,1	0,9	7,6	68,4	22
10. K sexuálnímu nátlaku: odpírání styku, vynucování styku, apod.?	0,4	3,1	16,1	57,7	22,6
11. K tomu, že Vaše názory, myšlenky nebo pocity byly soustavně přehlíženy?	1,7	1,7	15,3	58,6	22,6

Graf 1 – Srovnání minulého a současného partnerského vztahu v indexech “kvality vztahu” /škála frekvence od 1 = stále do 4 = nikdy/.

Zmíněná podobnost frekvence jednotlivých problémů v minulém i současném vztahu je nesporně zajímavá, její vysvětlení je ovšem poněkud složitější a vyžadovalo by jak další analýzu, tak zejména použití i jiných metod zkoumání, než byl sociologický dotazník. Jde totiž o to, že vysvětlení může být více:

- Jde o standardní problémy, vyskytující se ve všech vztazích bez ohledu na jejich kvalitu.
- Ti, kteří je uvádějí, jsou ke vzniku daných problémů více citliví, více si je uvědomují.
- Ti, kteří je uvádějí, jsou do určité míry konfliktními typy, které dané problémy jakoby přitahují.

Pro většinu uváděných problémů bude patrně rozumné hledat vysvětlení někde v průsečíku těchto tří možných hypotéz.

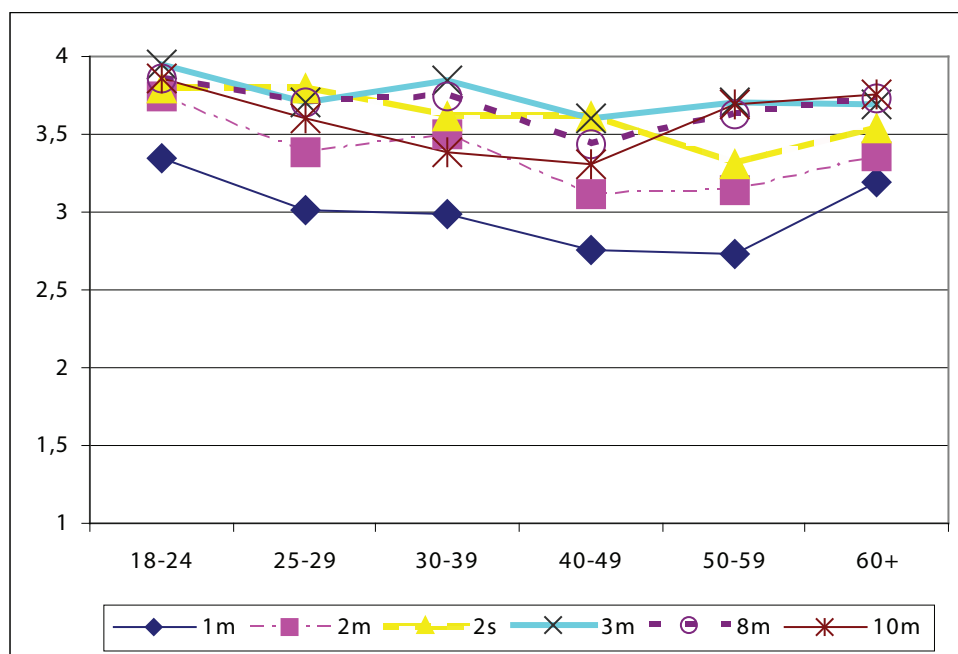
Z jiné části dotazníku, kde pracujeme s obecněji definovaným indikátorem „použití nátlaku“, můžeme odvodit tabulku, která ukazuje jak podíl stabilizovaných, tak i podíly těch, kteří se z minulého vztahu poučili (35 %). Část (pětina) si ovšem naopak pohoršila.

Tab. 4 – Míra reprodukce zkušenosti s nátlakem ze strany partnerky

		Současná partnerka			
		ANO	NE	CELKEM	
Předchozí partnerka užívala nátlak	ANO	% sl.	46,9	58,2	53,6
		% celku	18,8	34,8	
	NE	% sl.	53,1	41,8	46,6
		% celku	21,3	25,1	
	CELKEM	% sl.	100	100	100
		% celku	40,1	59,9	100

Šetření ukázalo, že mužům nejméně vadí verbální útoky (ostřejší výměna názorů /1/ je nesnesitelná pouze pro 6 % dotázaných), vyšší rezistence je také vůči slovní agresi a nadávkám (19 % z těch, co odpověděli). Všechny ostatní problémy jsou již vnímány podstatně citlivěji - od přehlížení až po agresi vůči domácím zvířatům (ta dotazovaným vadí ze všech 11 problémů nejvíce – 68 % z těch, kdo odpověděli).

Graf 2 - Indexy frekvence(4 = nikdy) u vybraných zkušeností podle věku

Pozn.: Čísla položek viz tabulka 3, *m* značí minulý vztah, *s* současný.

Vývoj frekvence problémů **podle věku** (graf 2) je zajímavý, i když statisticky významné rozdíly identifikujeme hlavně u předchozího partnerského vztahu. V nejnižším věku, tj. většinou na začátku partnerského vztahu, je frekvence pochopitelně většinou nízká (index se blíží 4). Poté s přibývajícím věkem se postupně zvyšuje a svého maxima dosahuje

u házení věcmi, údajné méněcennosti z pohledu partnerky, sexuálního nátlaku a slovní agrese zhruba mezi 40 – 50 léty věku, v případě ostřejší výměny názorů jak u minulého, tak u současného vztahu o dekádu později. Po šedesátce se už frekvence uvedených problémů opět významně snižuje.

Nemůže být tedy pochyb o významu fází životního cyklu. Nejvíce problémů spadá právě do období, kdy se mění struktura rodiny, děti si zakládají rodiny vlastní a partneři hledají novou náplň svého vztahu, což se ne vždy a hlavně ne „bezbolestně“ povede.

Celková extenze viktimizační zkušenosti

Index extenze byl konstruován jako součet všech položek, kde respondent uvedl výskyt alespoň občas. Toto kritérium bylo pak použito k filtraci dalších bloků otázek, na které odpovídali jen ti s vyšší zátěží. Kdybychom přijali občasnou hádku nebo slovní nadávku jako tolerovatelný limit, bylo by 69 % respondentů v pásmu malé zátěže (v současném vztahu). V předchozím vztahu bylo „v normě“ jen 62 % a objevují se i jedinci zakoušející téměř všechny uvedené formy. Průměrná extenze kontaktu s násilím vychází u aktuálního partnerského vztahu na 1,77.

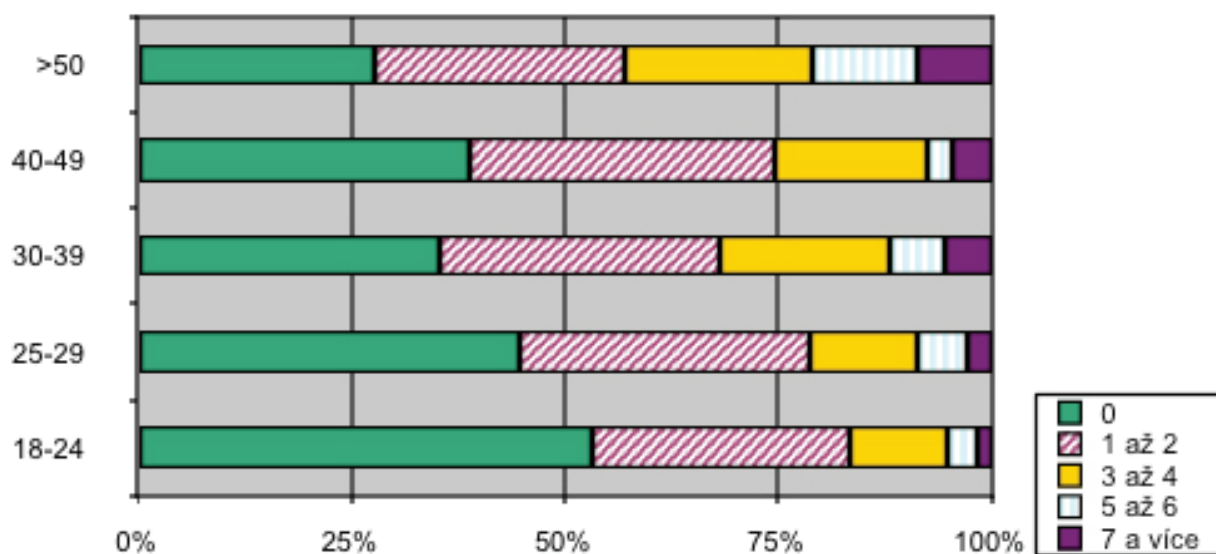
Tab. 5: Extenze viktimizační zkušenosti

B2b: s frekvencí alespoň občas ve vztahu uvedl respondent položek (extenze):

Extenze	Současný	Minulý
0	37,5	37,3
1	20,5	11,5
2	10,9	13,3
3	10,0	10,0
4	6,8	7,4
5	3,5	6,1
6	3,1	2,6
7	2,8	3,9
8	1,1	2,2
9	0,9	1,5
10		0,2
11		0,2
Neodp.	3,1	3,7
CELKEM	100	100

Také při užití této kumulované míry zkušenosti můžeme poukázat na souvislost s věkem. Ukazuje se, že ve vyšším věku riziko střetů spíše stoupá. Zřejmě je to způsobenou ztrátou fyzické převahy nebo obecnějším fenoménem vyrovnání mocenských pozic (dospělé děti apod.), které dávají partnerkám možnost většího užití pravděpodobně spíše forem psychického násilí. První vlnu nárůstu přitom zaznamenáváme již v kategorii 30 – 39 let.

Graf 3 – Extenze násilí v aktuálním vztahu podle věku

Pokud zjišťujeme výskyt násilného chování formou dotazu „někdy během vztahu“ (implikuje ojedinělý výskyt, navíc bez možnosti odhadnout závažnost), může výskyt některé formy stoupnout. K takovým formám patří uhození předmětem nebo hození věci (uvedlo 15 % ze skupiny mužů žijících ve vztahu), nebo různé formy úderů (10 %).

Tab. 6: Specifikace fyzického násilí vůči partnerovi

Došlo k tomuto chování partnerky v současném vztahu:	Ano (%)
1. rozbití nebo zničení nějaké věci, která je blízka	6
2. uhození nebo hození věci po Vás	15
3. uhození, kopnutí, kousnutí, uhození pěstí	10
4. škracení, dušení, spálení, nebo opaření	2
5. použití nože nebo pistole, nebo o výhrůžku nožem či pistolí?	2
6. jiný typ násilí, jaký	1

Psychické násilí

Není úplně lehké vést dělící čáru mezi počáteční baterií položek na „domácí násilí“ a další, explicitně zaměřenou na násilí psychické. Ta druhá (viz tab. 7) z větší části odpovídá vymezení použitým v projektu IVAWS (Mezinárodní výzkum násilí na ženách, ČR 2003 – viz Pikálková 2004).

Jasně dominující formou psychologického násilí je to, co bychom mohli označit jako žárlivost. Protože vrchol

distribuce nacházíme v kategorii občas, lze uvažovat o tom, že asi v 15 % případů jde o relativně častý výskyt takového chování, který může být opravdu nepříjemný (samozřejmě nemáme indikace, které by zkoumaly oprávněnost názoru partnerky). Sama položka byla formulována poměrně mírně, obrat „bylo vidět, že vadí...“ nemusí znamenat „tropit hlasité žárlivecké scény“. Naše zkušenosti z výzkumu násilí na ženách ale ukazují, že tento syndrom je komplexnější, že žárlivost koreluje s nadměrnou kontrolou a omezováním kontaktů, což koneckonců vzápětí osvětlíme i na těchto datech.

Tab. 7: Formy psychického násilí

V současném partnerském vztahu:	stále	často	občas	nikdy	neví
1. Bylo vidět, že jí vadí, když se bavíte s jinou ženou?	2	13	55	22	8
2. Podezírá Vás a žárlila na Vaše „mimodomácí“ aktivity, jako je zaměstnání, studium či koníčky?	3	8	33	50	7
3. Trvá na tom, že musí mít přehled o tom, kde jste a s kým jste?	2	7	30	56	5
4. Sleduje Vás či pronásleduje takovým způsobem, že Vám to je nepříjemné?	0	2	7	87	5
5. Vyhrožuje Vám, že zveřejní nějakou skutečnost o Vás, či pomluvu, která by Vás mohla poškodit?	1	1	3	91	5
6. Ničí Váš nebo váš společný majetek?	0 2 3 4 98 9	0	5	91	4
7. Vyhrožuje Vám, že si vezme život?	0	0	2	93	5
8. Ublížila nebo hrozila, že ublíží Vaším dětem?	0	0	0	67	33
9. Vyhrožovala, že Vám znemožní kontakt s dětmi, pokud se rozejdete?	1	1	2	64	33

Pozn.: Údaje nemusejí dávat dohromady 100 %, protože jsou zaokrouhleny, proto také 0 neznámá, že se nevyskytl takový případ. V souboru máme jednotlivce, kteří uvedli variantu stále nebo často i u „závažných“ aktů.

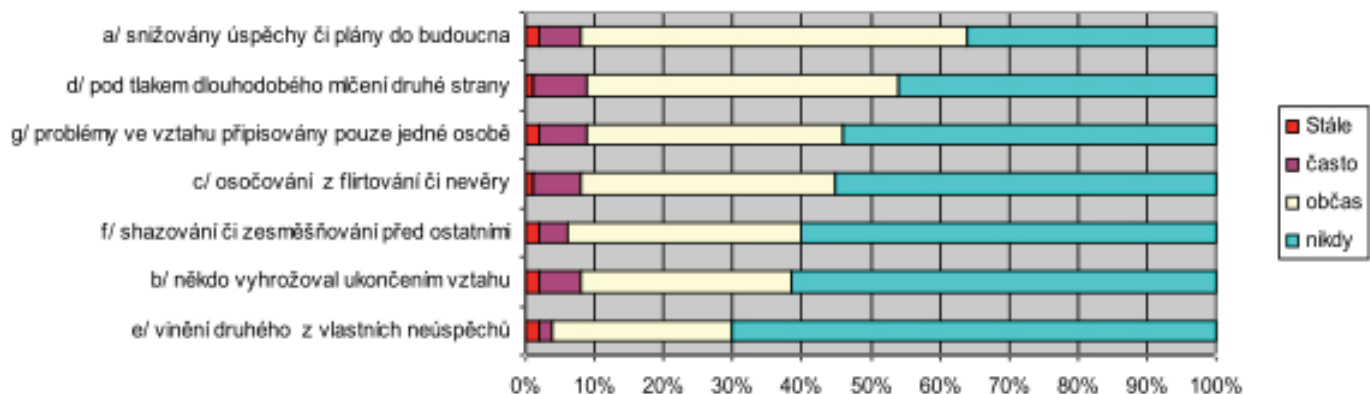
Při celkovém pohledu na tabulku můžeme uzavřít, že 90 % mužů se tyto formy psychologického násilí netýkají (pomineme-li občasný výskyt kontroly pohybu nebo zehrání na aktivity mimo domov). I když je těžké jednoznačně interpretovat odpověď nevím, lze odhadnout, že asi desetina mužů se v aktuálním partnerském vztahu setkává občas s poměrně vážnými akty vyhrožování, pronásledování nebo i ekonomického či společenského poškozování.

V pomyslném žebříčku se na prvních místech umísťují „kontrolující“ formy chování. Ty také tvoří poměrně homogenní faktor, který lze prokázat metodou faktorové analýzy. Porovnání výskytu psychologického násilí s předchozí zkušeností s násilím ve vztahu potvrzuje předpoklad, že tento dřívější kalamitní vztah vykazují v průměru vyšší podíl forem psychického nátlaku. Lze to ovšem nahlédnout i tak, že vzorec psychického nátlaku je poměrně stabilní, že v problémovějším vztahu jenom o stupeň stoupá frekvence výskytu některých problémových forem.

Podíl mužů vystavených častější žárlivosti zůstává konstantní v porovnání věkových kategorií, ve středním věku nacházíme více mužů bez jakýchkoli problémů, naopak po 50. roce věku se občas tyto projevy ze strany partnerek objevují. U výhrůžek stran omezení kontaktu s dětmi se častěji objevuje problém u třicátníků, u starších je už vzácnější. Představě fázi partnerských krizí by odpovídalo zjištění, že faktor stíhání stoupá kolem 3. roku vztahu, zatímco vzestup výhrůžek pozorujeme zhruba po 8 letech a pak znovu po 15 letech. Pro podrobnější analýzu by ovšem musel být k dispozici rozsáhlejší soubor.

V našich výzkumech používáme v této fázi větší množství alternativních indikátorů, proto můžeme výše uvedený obrázek o další formy nevhodného zacházení. Uvádíme je v grafu 4.

Graf 4 – Další formy psychického zneužívání ze strany partnerek

V závěru této části můžeme provést srovnání údajů o psychickém násilí ze strany partnera takřikajíc z obou stran. U shodně formulovaných otázek můžeme porovnat zastoupení jednotlivých forem u dat z IVAWS 2003 (ženy) a z námi analyzované sondy mezi muži v jižních Čechách. Vyplývá z toho jak určitá míra celkové shody, tak některé specifické rozdíly. Část partnerů ženám poměrně často vyhrožovala, chování partnerek často vykazovalo známky žárlivosti. Zda je tato genderová „asymetrie“ očekávatelná nebo snad typická, necháme posoudit čtenáře.

Tab. 8 – Srovnání výskytu psychického zneužívání

% alespoň občas	ženy	muži
žárlivost na kontakt s druhým pohlavím	44	70
žárlivost na koníčky, zaměstnání	33	44
snaha vědět o všem	36	39
ničení věcí, majetku	9	5
pronásledování	7	9
vyhrožování	29	15

Další možnosti srovnání a validizace údajů

Již v našem prvním výzkumu v roce 1999 se setkalo „se soustavným srážením sebedůvěry nebo ponižováním (ze strany partnera)“ **22 % mužů a 25 % žen** (Vymětalová 2001).

V dalších výzkumech máme k dispozici jen všeobecný údaj na kontakt s násilím (tedy i mimo partnerský vztah), přesto ale z jiných výzkumů víme, že velká část zkušenosti s násilím je vázána na rodinné prostředí.

Tab. 9 – Obecné míry kontaktu s násilím v populaci ČR

Stalo se v posledních dvou letech	2000	2001	2002	2003	2007
B. Vyhrožování násilným útokem	9	10	9	6	12
C. Fyzické napadení	8	10	8	7	8
D. Psychické týrání, vydírání	7	7	8	6	9

Na údajích z roku 2003 můžeme doložit, že rozdíly mezi muži a ženami nejsou výrazné.

Tab. 10 – Rozdíly v kontaktu s násilím mezi muži a ženami (ČR 2003)

Stalo se v posledních dvou letech	Muži	Ženy
B. Vyhrožování násilným útokem	7	5
C. Fyzické napadení	8	5
D. Psychické týrání, vydírání	5	7

Výše uvedený závěr platí dokonce i pro porovnání zkušenosti s násilím v okruhu nejbližších lidí.

Tab. 11 – Rozdíly ve zkušenosti s násilím v nejbližším okruhu lidí (ČR 2003)

	2003: NÁSILÍ V NEJBLIŽŠÍM OKRUHU			
	Ne	Jednou	Vícekrát	
Muži	74,3	16,3	9,4	100
Ženy	72,0	17,9	10,1	100
CELKEM	73,1	17,1	9,8	100

Můžeme přitom doložit alespoň to, že existuje korelace mezi celkovou zkušeností s jednotlivými formami násilí a rozsahem kontaktu s násilím v rodině (Tab. 12).

Tab. 12 – Provázanost zkušenosti s násilím a viktimizace rodiny

2003		Vyhrožování		Fyzický útok		Psych. vydírání	
Násilí v rodině		ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
Událost	ne	4,5	95,5	3,8	96,2	4,8	95,2
	jednou	8,3	91,7	10,7	89,6	9,1	90,9
	vícekrát	13,1	86,9	21,2	78,8	11,6	88,4
CELKEM		6,0	94,0	6,6	93,4	6,2	93,8

Důsledky a možnosti řešení

Zkušenost jihočeských mužů s partnerským násilím můžeme definovat jak kvantitativně, tak kvalitativně. Ve druhém ohledu lze využít ještě informaci o tom, zda v současném vztahu došlo k fyzickému napadení. Právě tento údaj umožňuje srovnání s jinými výzkumy. Lze odhadnout, že alespoň někdy se do fyzického střetu v rámci partnerských hádek dostávají asi 4 % mužů (v reprezentativním šetření v roce 1999 to uvedlo 5 % mužů). V dotazu na iniciátora napadení respondenti uváděli poměr 4 : 1 (30 x partnerka, 7 x dotázaný).

O nejtěžším případě respondenti dále vypovídali z hlediska **sociálních důsledků**. Šlo o to, kdo o problému respondenta něco věděl. Žebříček vypadá následovně:

- blízcí přátelé 47 %
- rodiče 34 %
- společní přátelé 23 %
- kolegové v práci 12 %
- někdo jiný 5 % (zde již třetina neodpověděla!)

Je patrné, že muži své problémy tolik nezveřejňují, ani nejbližší přátelé nemají v polovině případů tušení o situaci (dle názoru respondentů).

Doprovodnou formou domácího násilí bývá snaha o omezování kontaktů s přáteli či s rodinou. Ve skupině respondentů s problémy ve vztahu se tyto důsledky projeví zhruba u čtvrtiny. Kapacita muže k zvládnutí situace nebo k řešení tak může být podstatně omezena, v úvahu připadají zejména následující důvody:

- Přiznání ohrožuje status a tradičně definovanou roli muže, přináší i řadu konkrétních rizik (ztráta dětí, problém bydliště).
- Lze očekávat nedůvěru okolí, včetně orgánů vyšetřujících tyto činy.
- Existující citové pouto může podporovat i přehnanou sebedůvěru nebo protektorský přístup k pachatelce.

Závěry

Z meritorního hlediska zaslouží pozornost tyto poznatky:

- Zatímco ostřejší výměny názorů jsou v partnerském vztahu něčím spíše normálním, slovní agrese typu nadávek už nikoli, i když ji zažilo ve vztahu zhruba 30 % mužů.
- Ostatní formy násilí jsou vzácnější, nicméně našli jsme zhruba 30 % mužů, kteří alespoň občas zažili během vztahu nejméně tři typy ataků, tj. jeden z kategorie „vážnějších“.
- Údaj o 4 % mužů, kteří uvedli vyústění partnerské hádky ve fyzické napadení, odpovídá poznatkům z reprezentativního výzkumu ČR 1999.
- Pokud srovnáme výskyt násilí s předchozím kalamitním vztahem, je předchozí zkušenost o něco horší, ale rozdíl by mohl být i větší, jistá tendence k opakování zkušenosti tu zřejmě zůstává (rizikovní partneři prostě „zůstávají na trhu“).
- Kontakt s domácím násilím závisí na věku, stupňuje se spíše ve středním věku.
- Muži jsou sice celkově odolnější vůči psychickému násilí, jsou však těmito formami zasaženi zhruba stejně často jako ženy: to odpovídá představě, že tyto formy násilí jsou dyadické, interpersonální, že provázejí partnerské konflikty a nebývají jednosměrné.
- U mužů existuje relativně malá šance, že se o obtížích někdo další dozví (necelá polovina uvedla, že to ví blízcí přátelé).
- Podmíněnost násilného chování partnerky tradičně předpokládanými rizikovými faktory (alkohol, drogy, agresivita na veřejnosti) byla prokázána.
- Sklon partnerek uchýlovat se k psychickému násilí zřejmě nezávisí příliš silně na sociálním postavení. Domácí násilí zasahuje všechna sociální prostředí, a jeho výskyt a podoba zřejmě záleží hodně i na osobnostních charakteristikách partnerky a na průběhu manželských krizí a konfliktů.

Provedená sonda přinesla řadu zajímavých a srovnatelných údajů o domácím násilí, jehož obětí se stávají muži. I když se vztahuje k přece jen specifické populaci, její přínos nemusí být omezen pouze na získávání metodologických zkušeností s výzkumem tohoto přece jen nového tématu. Pro zájemce o výzkum se závěrem sluší připomenout, že šetření tohoto typu má smysl provádět na větším souboru, kdy je možno statisticky třídit i jevy s poměrně vzácným výskytem. Po vzoru viktimologických výzkumů pak bude vhodné zavést indikaci klíčových jevů v periodě „během posledních 12 měsíců“ a škály na měření frekvence výskytu dále konkretizovat. Doufáme, že se nám v brzké době taková příležitost znovu otevře.

Odkazy:

J.Buriánek, J.Kovařík (eds.): Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Praha, Triton 2006. ISSN 807254-914-6

Buriánek J., Pikálková S.: Intimate Violence. Praha, Karolinum 2011 (v tisku)

Gelles, R.J. 1998: Family Violence. In: Tonry M. (ed.): Handbook of Crime and Punishment. Oxford University Press, N.York 1998 (s.178-206)

Vymětalová /Pikálková/, S.: Domácí násilí: přirozený jev ? Sociologický časopis, XXXVII, č.1/2001.